

આધ્યાત્મિક કેડી

તંત્રી : સંપાદક : કૈલાસબહેન એન. પરીખ

॥ કમલાસન પર બિરાજેલાં ગાયત્રી માતા ॥

ૐ ભૂર્ભુવઃ સ્વઃ ૐ તત્સવિતુર્વરેણ્યં ભર્ગોદેવસ્ય ધીમહિ ધિયો યો નઃ પ્રચોદયાત ૐ ॥

भारत जवननां नव सूत्रो

१. छोटमां सम्पूर्णु श्रद्धा अने शरणागति राखवी.
२. निःसहायने सहाय करवी.
३. दुःखीयोनां हिलनां आंसु लूछवां.
४. कोधनी धर्ष्या करवी नहि.
५. कोधनी साथे विश्वासघात करवो नहि
६. परनिन्दाथी दूर रहवुं.
७. पुरुषार्थने अग्रता आपी सतत कार्यशील रहवुं.
८. निःस्वार्थ सेवा करवी.
९. अहम्नो त्याग करवो.

जे. न. जी. दवे (शास्त्री)

७७, 'श्रद्धा', योगेश्वरनगर सोसायटी, लडा पासे,
अंजलि सिनेमा पाछण. वासण्णा, अमहावाह - ३८० ००७

આ ત્રૈમાસિક અંક
જાન્યુઆરી, એપ્રિલ,
જુલાઈ અને ઓક્ટોબર
માસમાં પ્રગટ થશે.

વાર્ષિક લવાજમ
રૂપિયા દસ

પ્રકાશક :

શ્રી કૈલાસપહેન એન. પરીખ
શ્રી ગાયત્રી ફાઉન્ડેશન ટ્રસ્ટ,
'નિલોપા' બંગ્લો,
ત્રિમૂર્તિ સોસાયટી,
ગવર્નમેન્ટ પાંચ બંગ્લા પાસે,
ગુલબાઈ ટેકરા
અમદાવાદ - ૩૮૦૦૧૫

મુદ્રક :

કાન્તિભાઈ મ. મિસ્ત્રી
આદિત્ય મુદ્રણાલય,
અમદાવાદ - ૩૮૦ ૦૦૧
ફોન : ૩૬૨૫૧૨

આધ્યાત્મિક કેડી

વર્ષ ૯]

• જુલાઈ : ૧૯૯૦ •

[અંક ૩ જો

અનુક્રમણિકા

૧. કામ : સૃષ્ટિના સર્જન અને સંચાલનનો પુરુષાર્થ	શાસ્ત્રીજી	૩
૨. કુંડલિની શક્તિની જાગૃતિ	...	૬
૩. ઉપાસકોને માર્ગદર્શન	શાસ્ત્રીજી	૯
૪. અધ્યાત્મની પગદંડી	ડૉ. કાન્તિલાલ કાલાણી	૧૩
૫. પૂ. ગુરુદેવના સાન્નિધ્યની પળોમાં...	...	૧૬
૬. યુવાનો પ્રત્યે માતાપિતાની ફરજ	શાસ્ત્રીજી	૨૦
૭. દીકરાના ચોરેલા પૈસા બાપે પાછા આપ્યા	...	૨૩
૮. દેવશંકર મહારાજનો આદેશ	...	૨૫
૯. યોગબ્રહ્મ આત્માના પુનર્જન્મની વાત	...	૨૭
૧૦. દીર્ઘદષ્ટિની પ્રાપ્તિ	...	૨૯
૧૧. સમાચાર	...	૩૨

★ આપનું ૧૯૯૦ ના વર્ષનું લવાજમ મોકલી આપવા વિનંતી.

★ પાંચ વર્ષનું એકસામટું લવાજમ સ્વીકારવામાં આવે છે.

કામ : સૃષ્ટિના અને સંચાલનના પુરુષાર્થ

શાસ્ત્રીજી

મનુષ્યજીવનના ચાર પુરુષાર્થોમાં કામનો ત્રીજા નંબરે સમાવેશ થાય છે. ભારતીય સંસ્કૃતિમાં કામ અંગે ચોક્કસ પ્રકારનો નૈતિક અભિગમ કેળવવામાં આવ્યો છે અને એક ભારતીય તરીકે તેને અનુસરવું જોઈએ એમ હું માનું છું.

અગાઉ 'આધ્યાત્મિક કેડી'ના અંકમાં કામ અંગે ચર્ચા કરી ગયો છું પણ તે માનવીના એક શત્રુ તરીકે.

અહીં 'કામ'ની જીવનના એક પુરુષાર્થ તરીકે ગણના કરવાની છે. એ પુરુષાર્થ કઈ રીતે મિલક થાય કે સિદ્ધ કરવો જોઈએ તે અંગે ચર્ચા કરવાનું મેં મુનાસિખ માન્યું છે.

પરિણીત સ્ત્રી-પુરુષનો શરીરસંબંધ કામ તરીકે જોવામાં આવે છે. ભારતીય સંસ્કૃતિમાં કામ પરિણીત સ્ત્રી-પુરુષ વચ્ચે જ સંબંધિત ને આધારિત ગણ્યો છે.

સર્જન અને સંહાર એ સૃષ્ટિનો ક્રમ છે. સૃષ્ટિના સંચાલનમાં સર્જન જરૂરી છે. સૃષ્ટિમાં માત્ર સંહાર જ થયા કરે તો સમયાન્તરે સમસ્ત સૃષ્ટિનું નિકંદન જ નીકળી જાય. આથી સંહારથી જે અવકાશ-ખાલીપો સર્જાય છે તેની સહરતા માટે સર્જન જરૂરી છે. આ સર્જન માટે સૃષ્ટિએ પુરુષ અને પ્રકૃતિ - સ્ત્રી અને પુરુષ-નું નિર્માણ કર્યું છે, જેના સંયોગથી એક નવું જ નિર્માણ થઈ સૃષ્ટિના સંચાલનને વેગ આપે છે.

ભારતીય સંસ્કૃતિમાં સર્જનની આ પ્રક્રિયાની મર્યાદા બાંધી છે અને એને પરિણીત સ્ત્રી-પુરુષના પ્રેમ અને લાગણીનાં સંબંધોમાં સ્ફુરિત કરી છે, સક્રિય કરી છે.

સૃષ્ટિના સર્જનમાં-સંચાલનમાં મનુષ્યે પોતાનો ફાળો આપવો પડે છે. કામનો આશ્રય લેવો પડે છે અને દામ્પત્યપ્રેમમાં બંધાવું પડે છે.

ભારતીય સંસ્કૃતિએ સંયમ અને મર્યાદાનું ઠેર ઠેર માહાત્મ્ય ગાયું છે. કામને લગ્નજીવનમાં સીમિત કર્યો, તો લગ્નજીવનના કામને માટે પણ મર્યાદાઓ-સંયમનું માહાત્મ્ય ગાયું છે. લગ્નજીવનનો-પરિણીત સ્ત્રી-પુરુષનો કામાચાર પણ સંયમિત હોવો જરૂરી છે.

પોતાના લગ્નજીવન દ્વારા મનુષ્યે જે સંતતિ પેદા કરવાની છે, જે સર્જન કરવાનું છે, તે સૃષ્ટિના સંચાલનને વેગ આપનારું હોવું જરૂરી છે તે તેથી લગ્નજીવનના કામમાં પણ મન, વચન ને કર્મની પવિત્રતા, સાત્ત્વિક જીવનની આવશ્યકતા, શુદ્ધ આચાર-વિચાર-આહાર, નીતિમત્તા ને પ્રમાણિકતા જરૂરી

છે ચોક્કસ પ્રકારની ફળપ્રાપ્તિ માટે જેમ જે તે ફળને અનુરૂપ જગ્યામાં જ ખી વાવવામાં આવે છે તેમ મન, વચન, કર્મથી પરિશુદ્ધ, પવિત્ર, સાત્ત્વિક, નીતિમય, પ્રમાણિક અને નિષ્ઠાપૂર્ણ અસ્તિત્વ મનુષ્યે પોતાના સર્જન માટે-સર્જનની ભૂમિકા માટે તૈયાર કરવું જરૂરી છે. આવા અસ્તિત્વમાં સ્ત્રી-પુરુષના સહયોગથી જે ખીજ રોપાય છે તે સમયાન્તરે-યથાસમયે સમૃદ્ધ ને સત્વશીલ સંતતિ આપે છે.

સાત્ત્વિક-પૌષ્ટિક અને સત્વશીલ આહાર ને આચાર-વિચાર મનુષ્યને શારીરિક અને માનસિક રીતે તંદુરસ્ત બનાવે છે. શારીરિક અને માનસિક સમ્પૂર્ણ સ્વસ્થ સ્ત્રી-પુરુષની પ્રજોત્પત્તિની સમસ્ત ક્રિયા પર ધણી મોટી ને સાનુકૂળ અસર પાડે છે.

લગ્નજીવનમાંથી પ્રાપ્ત થતી સંતતિ જેટલી સત્વશીલ અને તંદુરસ્ત, તેટલું જ કુટુંબ સંસ્કારી. જેટલું કુટુંબ સંસ્કારી તેટલો સમાજ તંદુરસ્ત. સ્વસ્થ, તંદુરસ્ત ને સંસ્કારી પ્રજાની પ્રાપ્તિ માટે સ્ત્રી-પુરુષે લગ્નજીવનમાં પણ નીતિનિયમો-મર્યાદાઓ, સંયમ પાળવાં જરૂરી છે.

સૃષ્ટિના સર્જન અને સંચાલનમાં સ્ત્રી-પુરુષે કામનો-કામ દ્વારા પુરુષાર્થ કરવાનો છે. કામ એ માત્ર શરીરસુખ પ્રાપ્ત કરવાનું સાધન નથી. માત્ર મનોરંજન કે આનન્દ નથી. મનુષ્યના જીવનનો એક ભાગ છે, એ ભૂલવું જોઈએ નહિ.

કામના પ્રવર્તન માટે સ્થળ અને સમયની ચોક્કસ મર્યાદા છે. એક અલગ એકાંત સ્થળ કે ઓરડો અનિવાર્યપણે આવશ્યક છે. પતિ-પત્નીના દામ્પત્યની એ અત્યંત ગુપ્ત બાબત છે. વળી એમાં શરીર સુખ અને આનન્દ ઉપરાંત પતિ-પત્નીનાં હૈયાનો પ્રેમ, લાગણી પણ ભળેલાં છે અને સર્જનની જવાબદારી છે. આથી પ્રેમ-લાગણીસભર, સંવેદનશીલ અનુભૂતિઓથી પરિપ્લાવિત બનેલ કામના પ્રવર્તન માટે અલગ-એકાંત સ્થળની અનિવાર્યતા છે, જ્યાં શરીર અને મનની તમામ લાગણીઓ સુષેરે અભિગ્ર્યકત થઈ શકે. તદુપરાંત કામના પ્રવર્તન માટે માત્ર મધ્યરાત્રી જ ઉત્તમ અને સર્વશ્રેષ્ઠ છે. આલ્સમુહૂર્ત, સંધ્યાકાળ, જમ્યા પછીનો સમય તેમ જ સ્ત્રીઓનો ઋતુકાળ કામના પ્રવર્તન માટે સમ્પૂર્ણ નિષિદ્ધ મનાયો છે.

પતિ-પત્ની વચ્ચે પણ કામનું પ્રવર્તન સંયમિત, વિલાસિતાની ભાવના વિનાનું, સાત્ત્વિક વિચારોથી, પવિત્ર ભાવથી સભર હોવું જરૂરી છે. કામના પવિત્ર, સાત્ત્વિક ને નૈતિકતાપૂર્વકના પ્રવર્તનથી જે પ્રજોત્પત્તિ થાય છે તે શરીર અને મનથી સમ્પૂર્ણ સ્વસ્થ, તંદુરસ્ત હોય છે. અલગ અલગ વ્યક્તિનાં કર્મો પણ તેના જન્મ માટે, તેની તમામ દશા માટે કારણભૂત બને જ છે!

સિંહણ એક જ બચ્ચાને જન્મ આપે છે, જે પુખ્ત વયનું થતાં પોતાની ત્રાડથી સમસ્ત જંગલને ધુળવી મૂકે છે. પ્રાણીઓ પણ અમુક ઋતુકાળમાં બચ્ચાઓને જન્મ આપે છે એ ભૂલવું ન જોઈએ.

યુવાન સ્ત્રી-પુરુષોને લગ્નગ્રંથીથી જેડતાં પહેલાં કુળ અને ગોત્ર, ઉંમર, વર્ણ, કુટુંબ, શિક્ષણ અને શરીર સૌન્દર્ય વગેરેનો વિચાર કરવામાં આવે છે, જેના સમન્વયથી એક પ્રેમાળ, મધુર, લાગણી-સભર અને પરસ્પર સુમેળભર્યું દામ્પત્ય સર્જાય. સ્વસ્થ, સુખી, આનન્દી, સંસ્કારી સંતતિ, જીવન, કુટુંબ અને સમાજ માટે સુમેળભર્યું દામ્પત્ય જરૂરી છે. એ દામ્પત્યમાં ચરિતાર્થ થતો કામ કુશાલ બુદ્ધિવાળાં, સ્વસ્થ શરીર અને મનવાળાં બાળકોને જન્મ આપે છે.

કામના પ્રવર્તન માટે શરીર એક માધ્યમ છે, આધાર છે, પણ એ માટે ધણાં બધાં પરિબલોનો વિચાર કરવો જરૂરી બની રહે છે. આમ તો કામસુખ ક્ષણિક છે, પણ શરીર અને મન બંને પર સાનુકૂળ-પ્રતિકૂળ અસર પાડે છે એટલું જ નહિ, સમગ્ર જીવન પર પણ એનો પ્રભાવ પથરાય છે અને ક્ષણિક કામસુખ દ્વારા વિરલ અને વિશિષ્ટ સર્જન કરવાનું છે.

સામ્રાજ્ય સમયમાં સંસ્કારી સંતતિની ધણી મોટી આવશ્યકતા છે. અગાઉ મેં સ્થળ-સમયનો ખ્યાલ રાખવાની વાત કરી છે. વધુમાં કામઠીઠામાં પ્રવૃત્ત થતી વખતે પતિ-પત્નીની સમાન ધરજા, લાગણી, પરસ્પર સમાન આવેગ, પરસ્પર સમર્પણની ભાવના ઉપરાંત પોતાના ઇષ્ટનું સ્મરણ કે મન્ત્રજપ પણ થઈ શકે છે, કરવા જોઈએ એમ હું માનું છું, જેથી ગર્ભના નિર્માણ પર તેનો સંસ્કારી, સાત્ત્વિક, પવિત્ર અને આધ્યાત્મિક પ્રભાવ પડે છે, એટલું જ નહિ એ બાળક તેજસ્વી અને છે.

ગર્ભાવસ્થા દરમ્યાન પણ પોતાના ગર્ભના પોષણ, સંવર્ધન માટે સ્ત્રીએ પૌષ્ટિક આહાર, સંયમિત સાત્ત્વિક અને પવિત્ર આચાર-વિચાર, પ્રેરક પુસ્તકો, આધ્યાત્મિક ગ્રંથોનું વાચન, મનન, ચિન્તન જરૂરી છે, જેનાથી ગર્ભમાંથી જ બાળકનું ચોક્કસ પ્રકારનું તંદુરસ્ત માનસ અને વલણ ધરાય છે. ગર્ભાવસ્થા દરમ્યાન સ્ત્રીની જવાબદારી વિશેષ રહે છે.

એટલું જ નહિ, બાળકને જન્મ આપ્યા પછી પણ સ્તનપાન કરાવતી વેળા માતા ધૈર્યથી સ્મરણ, શ્રદ્ધા, શરણાગતિ અંગેના પવિત્ર ને સાત્ત્વિક વિચારોનું સંક્રમણ બાળકમાં કરી શકે છે.

આપણે ત્યાં યુવા પેઢી જાતીયતાને માત્ર એક આનન્દનું, મોજશોખનું સાધન ગણે છે. પણ સ્ત્રીની જવાબદારી અંગે ખ્યાલ નથી રાખતા અથવા તો જાતીયતાની પડછે રહેલી પોતાની જવાબદારીનું કદાચ ક્યારેક ક્યારેક ભાન નથી હોતું. આવેગમાં આવી ન કરવાનું કરી એસે છે ને જીવનમાં વિપરીત પરિણામોનો અનુભવ કરી દુઃખી થાય છે. મારાં યુવાન ભાઈ-બહેનોને, 'આધ્યાત્મિક કેડી'નાં યુવાન વાચક ભાઈ-બહેનો કામસુખની પ્રાપ્તિનું મહત્ત્વ સમજે, એ સુખની પ્રાપ્તિમાંથી નિષ્પન્ન થતી જવાબદારી પ્રત્યે સભાન અને એવી મારી લાગણી છે. તેઓ માટે તે જરૂરી છે તેથી જીવનના એક પુરુષાર્થ તરીકે, તેની પડછે રહેલી જવાબદારી સમજાવવા આટલી છણાવટ કરવી ઉચિત સમજાયે છે.

આ સાથે બીજી પણ એક બાબતનો ખ્યાલ રાખવો જરૂરી છે. આપણે ત્યાં સહશિક્ષણ અને નોકરીને કારણે યુવાન ભાઈ-બહેનો ધણી સહજતાથી એકમેક સાથે હળીમળીને પરિચય કેળવે છે, એમાંથી લાગણીનાં અંકુર ફૂટે છે અને દારૂપત્યને સાકાર કરવા તત્પર અને છે, ત્યારે જ્ઞાતિ, જાતિ, ધર્મ, સમ્રદાય, કુળ, જોત્ર અને ખાસ તો વડીલોની સંમતિ-અસંમતિ કે સ્વીકાર-અસ્વીકારનો ધણો મોટો પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થાય છે. હિન્દુ કોમને લાગેવળગે છે ત્યાં સુધી એ કુટુંબનો સમાન દરજ્જો-સ્ટેટસ-પૈસાની દૃષ્ટિએ નહિ, પણ સંસ્કાર અને શિક્ષણની દૃષ્ટિએ, યુવાન સ્ત્રી-પુરુષના સમાન રસ-રુચિને અનુલક્ષીને, વડીલોની અને સમસ્ત કુટુંબની પરસ્પરની સમ્મતિથી આંતરજાતીય લગ્નને અનુમોદન આપવામાં-સ્વીકાર કરવામાં કશું અનોચિત્ય નથી. સમાન રસ-રુચિવાળા, પોતીકી પસંદગીથી લગ્ન ગ્રંથાથી જોડાતાં યુવાન સ્ત્રી-પુરુષોની સંતતિ પણ તેજસ્વી અને સંસ્કારી અને છે. તેમ છતાં આંતર-જાતીય લગ્નોમાં ધણી બધી સાવધતા ને સજાગતા હોવી જરૂરી છે. ત્યાં પણ સ્ત્રી કે પુરુષની જવાબદારી તો એકસરખી જ છે, તેનો ખ્યાલ અવશ્ય રહે.

અને અન્તે હું વારંવાર કહેતો આવ્યો છું તે અહમ્ અને ઈબ્નિયાં શિક્ષિત પતિ-પત્નીમાં પણ જોવા મળે છે. દરેક પતિ-પત્નીએ આ અહમ્ અને ઈબ્નિયાં સદંતર ત્યાગ કરવો પડે, કરવો જ જોઈએ.

આધ્યાત્મિક કેડી, જુલાઈ, '૬૦]

મારી મુલાકાત દરમિયાન ઘણાં લાઈબ્રેરો કુંડલિની જગૃતિ વિષે જાણવાની અને પ્રયત્ન કરવાની અભીપ્સા દર્શાવે છે. મારી આપ સર્વેને નમ્ર વિનંતી છે કે આપ જે સામાન્ય સાધક હો અને નિષ્કામ લક્ષિતો રાહ અપનાવ્યો હોય, નિષ્કામ ઉપાસના કેવળ સ્વ અને સમષ્ટિની શાંતિ અર્થે ઉપાસના કરતા હો તો કુંડલિની જગૃતિની પ્રક્રિયામાં ન પડો તો સારું. સંપૂર્ણ શ્રદ્ધા અને શરણાગતિથી મા-બાળકનો સંબંધ કેળવી ગાયત્રી મહામંત્રની કે પોતાના ઈષ્ટની ઉપાસના નિયમિતપણે ચાલુ રાખવી એમ હું માનું છું.

મનુષ્ય સ્વભાવ જિજ્ઞાસુ અને સાહસિક છે. જે ના કહીએ તે જાણવાની ઇચ્છા પહેલી થાય, તે મેળવવા માટે સાહસ કરવાની વૃત્તિ પણ જાગે.

મારા સ્વાનુભવ અને માતાજીના નિર્દેશ-માર્ગદર્શન અનુસાર કુંડલિની જગૃતિ વિષે નીચે પ્રમાણે માહિતી જણાવવા પ્રયત્ન કરું છું.

કુંડલિની શક્તિ શું છે ?

કુંડલિની શક્તિ શરીરના પ્રાણતત્ત્વ-વાયુ-પવનને સુષુમ્ણા-અક્ષ નાડીમાં જતો અટકાવતી એક અવરોધક શક્તિ છે. સર્પાકારે સુષુમ્ણા નાડીને વિંટળાઈને તેના આદિ-ઉગમ અને અંત સ્થાનને અવરોધે છે. આ અવરોધને દૂર કરીએ અને પ્રાણતત્ત્વ વાયુ-પવનને સુષુમ્ણા નાડીના મુખમાં પ્રવેશ મળે ત્યારે જ કુંડલિની જગૃતિ થઈ કહેવાય.

કુંડલિની શક્તિનું શરીરમાં સ્થાન અને સંબંધ

સામાન્ય રીતે આપણા શરીરની લંબાઈ આપણા ૯૬ આંગળાં જેટલી છે. તેનાં જે સમભાગ કરીએ તો ૪૮ આંગળાં ઉપરનો અને ૪૮ આંગળાં નીચેનો ભાગ શરીરનો ગણાય. મધ્યભાગને મૂલાધાર કહેવાય. શરીરનું પ્રથમ ચક્ર તે મૂલાધાર ચક્ર છે. તેનો આકાર ત્રિકોણ છે અને તેમાંથી ઉદ્ભવતો પ્રકાશ તપાવેલા સોના જેવો છે. મૂલાધારથી ચાર આંગળાં ઉપર કુંડસ્થાન છે, જેનો આકાર કુકડીના ઈંડા જેવો છે. આ સ્થાનમાંથી જ શરીરની ૧૪,૦૦૦ નાડીઓ ઉદ્ભવે છે.

કુંડલિની શક્તિની જગૃતિ માટે સંલગ્ન ત્રણ મુખ્ય નાડીઓ : સુષુમ્ણા, ઈંડા (ઈંગલા) અને પિંગલા વિષે વિગતે જોઈએ :

સુષુમ્ણા : અક્ષનાડી કરોડરજ્જુમાં આવેલી છે. તેની શરૂઆત મૂલાધાર ચક્રથી અને અંત મહસ્તાધાર ચક્ર સુધી છે. આ નાડી કુંડલિની જગૃતિ માટે અતિ મહત્ત્વની છે.

ઈંડા : ઈંગલા નાડી સુષુમ્ણા નાડીની ડાબી બાજુએ આવેલી છે. તેની શરૂઆત મૂલાધાર ચક્રથી જ થાય છે અને અંત ડાબા નસકોરાના અંત સુધી હોય છે. આ નાડી દ્વારા શરીરમાં શીતળ પવન-વાયુ પસાર થાય છે જેને ચન્દ્ર પવન કહેવાય છે.

પિંગલા નાડી : સુષુમ્ણા નાડીની જમણી બાજુએ આવેલી છે. તેની શરૂઆત મૂલાધાર ચક્રથી જ થાય છે અને અંત જમણા નસકોરાના અંત સુધી હોય છે. આ નાડી દ્વારા ગરમ પવન શરીરમાંથી ફેંકાય છે જેને સૂર્યપવન કહેવાય છે.

કુંડલિની જગૃતિમાં સુષુમ્ણા - બ્રહ્મ નાડીનું મહત્ત્વ

સુષુમ્ણા નાડી કુંડલિની શક્તિથી જકડાયેલી છે. તેનું મૂલાધાર ચક્રમાં સર્યાતનું મુખ અને સહસ્રાધાર ચક્રમાં અંતનું મુખ કુંડલિની શક્તિથી અવરોધાયેલ છે. આ કુંડલિની શક્તિ સર્પાકારે સુષુમ્ણા નાડીને વિંટળાઈ ગયેલ છે અને તેની પૂંછડીનો ભાગ મૂલાધાર ચક્ર બાજુના છેડાને અને મુખનો ભાગ સહસ્રાધાર ચક્ર બાજુના છેડાને દબાવી રાખે છે, જેથી પ્રાણતત્ત્વ-વાયુ-પવન તેમાં પ્રવેશી શકતો નથી. અર્થાત્ સુષુમ્ણા નાડીમાં જતા પવનને તે અવરોધે છે, જેથી પવન-વાયુ ઈંડા અને પિંગલા નાડીમાં પ્રવેશ પામે છે અને નસકોરા દ્વારા બહાર નીકળી જાય છે.

સુષુમ્ણા નાડીના બંને છેડાના બંધ મુખને ખુલ્લા કરી પવન-વાયુ-પ્રાણતત્ત્વને ઈંડા અને પિંગલા નાડીમાં વહી જતી અટકાવી સુષુમ્ણા-બ્રહ્મ નાડીમાં પ્રવેશ આપવામાં સાધકને સફળતા મળે ત્યારે જ કુંડલિની જગૃતિ થઈ કહેવાય.

સુષુમ્ણા નાડીને કુંડલિની શક્તિના સર્પાકાર ભરડામાંથી મુક્ત કરી પવનને સરળતાથી આ નાડીમાં પસાર થવા દેવા માટે મૂલાધારથી સહસ્રાધાર સુધીના સાત ચક્રોને બેઠવાં પડે. આ ચક્રો અને તેનું સ્થાન નીચે પ્રમાણે છે :

ચક્ર	સ્થાન	ચક્ર	સ્થાન
(૧) મૂલાધાર ચક્ર	ગુહા	(૫) વિશુદ્ધ ચક્ર	કંઠ
(૨) સ્વાધિષ્ઠાન ચક્ર	લિંગ	(૬) આજ્ઞા ચક્ર	બ્રૂમધ્ય-બ્રૂમરની મધ્યમાં
(૩) મણિપુર ચક્ર	નાભિ	(૭) સહસ્રાધાર ચક્ર	તાળવું-બ્રહ્મરંધ્ર
(૪) અનાહત ચક્ર	હૃદય		

કુંડલિની શક્તિની જગૃતિ કેવી રીતે થાય ?

મારા સ્વાનુભવ અને માતાજીના આદેશ અનુસાર કુંડલિની જગૃતિ કરવાની બે રીત છે :

(૧) વેદાધ્યયન યોગાભ્યાસથી (૨) ઈષ્ટની - મા ગાયત્રીની કૃપાથી.

(૧) વેદાધ્યયન યોગાભ્યાસ : (૧) સાધકે પદ્માસન વાળીની બેસવું. પગની ઝેડીનો ભાગ ગુહાસ્થાનને દબાવી રાખે તે પ્રમાણે પદ્માસન વાળીને બેસવું. (૨) અપાન વાયુને ઉર્ધ્વ ગતિમાં ધકેલવો. અપાનવાયુ શરીરમાં મૂલાધાર ચક્રથી મણિપુર ચક્ર સુધી જ ફરતો રહે છે. તેને પ્રાણાયામ અને યોગની પ્રક્રિયા દ્વારા ધીમે ધીમે અન્ય ચક્રોમાં પસાર કરીને સહસ્રાધાર ચક્ર સુધી લાવવો. અપાન વાયુના દબાણથી કુંડલિની શક્તિનો અવરોધ ફરી જાય છે અને વાયુ-પવન સહસ્રાધાર ચક્રમાં પ્રવેશ પામે છે. સહસ્રાધાર ચક્રમાં અપાન વાયુનો પ્રવેશ થતાની સાથે જ કુંડલિની જગૃત થયાનો અનુભવ સાધકને થવા લાગે છે. આ પ્રમાણેના નિયમિત શિસ્તબદ્ધ અભ્યાસથી સાધક શરીરની આધિ ભૌતિક અને આધિ દૈવિક શક્તિઓનું સંચાલન પોતાની મરજી અનુસાર કરી શકે છે.

(૨) ઈષ્ટની કૃપાથી કુંડલિની જગૃતિ : માતાજીના આદેશ અને મારા સ્વાનુભવ પરથી જણાવું છું કે સંપૂર્ણ શ્રદ્ધા અને શરણાગતિથી મા બાળકનો સંબંધ કેળવી પોતાના ઈષ્ટદેવની - મા ગાયત્રીની નિષ્કામ નિયમિત ઉપાસના કરવાથી તેના કૃપાપાત્ર બની શકાય છે અને એવી આર્થિક પાત્રતા કેળવાય ત્યારે આપણા ઈષ્ટદેવ નિદ્રાવસ્થામાં, સ્વપ્નમાં કે પ્રત્યક્ષ સાક્ષાત્ પ્રગટ થઈ આપણા ઉપાસકના મસ્તક પર પોતાનો હસ્ત પ્રસારીને-હસ્તથી સ્પર્શ કરીને, આશીર્વાદ આપીને કુંડલિની જગૃતિ કરાવી આપે છે.

આધ્યાત્મિક કેડી, ગુલાઈ, '૯૦]

કુંડલિની જાગૃતિ થયા પછી શું ?

કુંડલિની જાગૃતિ થતાં સાધકને—

(૧) અજોચરનાં એંધાણ વર્તાય છે. (૨) દિવ્ય દષ્ટિ પ્રાપ્ત થાય છે. (૩) છઠ્ઠી ઇન્દ્રિય (Sixth sense) નો ઉદ્ભવ થાય છે. (૪) સાધક ધારે તે કરવા શક્તિમાન બને છે.

કુંડલિની શક્તિની જાગૃતિથી પ્રાપ્ત થયેલ શક્તિનો નિઃસ્વાર્થ-લોકોપયોગી વિનિયોગ થાય તો જ તે શક્તિ કાયમ ટકે છે. તેમાં ઈષ્ટની કૃપા અને દુઃખીઓના દિલની દુવા ભળતાં તે શક્તિમાં વૃદ્ધિ થાય છે અને બળવત્તર બને છે.

જો આ પ્રાપ્ત થયેલ કુંડલિની શક્તિનો વિનિયોગ સ્વાર્થપરાયણ અને અહંકારયુક્ત થાય ત્યારે તેનો હાસ-નાશ થાય છે.

માત્રું સ્પષ્ટ મંતવ્ય અને સલાહ છે કે આપને કુંડલિની જાગૃતિ કરવાની ઇચ્છા હોય તો ઉપર દર્શાવેલ ખીજે પ્રકાર-માર્ગ અપનાવશો. ઈષ્ટના કૃપાપાત્ર બનવા પ્રયત્ન કરશો તો કુંડલિની જાગૃતિનો અનુભવ પણ કરી શકાશે અને તેના યોગ્ય સાર્વિક વિનિયોગ માટે જરૂરી માર્ગદર્શન પણ ઈષ્ટ દ્વારા જ પ્રાપ્ત થતું રહેશે.

મારા આપ સર્વને આશીર્વાદ છે.

ઉપાસકાને માર્ગદર્શન

શાસ્ત્રીજી

ઉપાસનાની સાચી વિધિ

દુનિયાદારીની સ્વાર્થા ચિંતાઓમાંથી શક્ય તેટલું મનને ખેંચી લઈ, અને તેટલી વધારે એકાગ્રતાથી, જેટલી અને તેટલી વધારે શરણાગતિથી માનુ' સ્મરણ કરવું તે જ ગાયત્રી-ઉપાસનાની ખરી વિધિ. આ જ ખરી સૂક્ષ્મ સાધના, આડી બધી બાલ્ય પળોજણ મારી દૃષ્ટિએ મને લાગે છે.

આ સૂક્ષ્મ ભાવ તરત સિદ્ધ થતો નથી તે હું જાણું છું. પણ જેની સ્થિતિ થઈ શકી તેને તો આધ્યાત્મિક સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થતાં કેટલી વાર? એટલે એવી સૂક્ષ્મ મનઃસ્થિતિ હાંસલ કરવા માટે બાલ્ય વિધિની જરૂર ખરી. આ બાલ્યવિધિ એવી તો જટિલ ન જ હોવી જોઈએ કે મન માના સ્મરણમાં ઠરવાને બદલે વિધિવિધાનમાં જ ધૂમ્મા કરે. એટલે હું સાદી બાલ્ય વિધિ બહીં સૂચવું છું. બાલ્યિક માણસે એની સહાય લેતાં પથ ઉપર શ્રીથી પહેલી મેં વર્ણવેલી સૂક્ષ્મ મનઃસ્થિતિ પ્રાપ્ત કરવાના લક્ષ્યને તો ન જ ચૂકવું.

ગાયત્રી મંત્ર એ મહામંત્ર છે. એની અપરિમેય શક્તિ હર કોઈ પળે, દૂર કોઈ સ્થળે, હર કોઈ વ્યક્તિને ફળે છે. માતાની પાસે જવા માટે તેના બાળકોને કોઈ પણ જાતનું બંધન નથી.

ગાયત્રી-ઉપાસના માટે બાલ્યમુહૂર્ત - સવારના ચાર્થી સાત-નો સમય વધુ અનુકૂળ છે. દરેકને એટલાં વહેલાં ઊઠવાનું ન હાવે તો શક્ય તેટલી વહેલી સવારે મંત્રજપ કરવા સ્નાન શૌચાદિથી નિવૃત્ત-શુદ્ધ થઈ, પ્રસન્ન ચિત્તે, દર્બાના આસન પર પૂર્વાભિમુખ એસી માના સ્મરણમાં લાગી જવું. માનો ફોટો, ઘીનો દીવો અને અમરબત્તી અનુકૂળ હોય તો રાખવું. સ્થળ ને સમય નક્કી કરી ૧૦૮ મણકાની માળા ફેરવવાનો નિયમ કરવો. સાયંકાળ પછી માળા ગણવી હિતાવહ નથી. માનસિક જપ માટે સ્થળ તથા સમયનો બાધ નથી.

મન્ત્રોચ્ચારનું રહસ્ય

ગાયત્રી-મન્ત્રમાં ચોવીસ અક્ષરો રહેલા છે. એ ચોવીસે ચોવીસ અક્ષરોનું ચોક્કસ સ્થાન નિર્માણ થયું છે. એટલે જ્યારે જ્યારે મંત્ર બોલાય છે ત્યારે ત્યારે તેનો પ્રત્યેક શબ્દ તેના નિર્મિત સ્થાન સાથે અથડાય છે અને આંદોલનો ઉત્પન્ન કરે છે. ગાયત્રી મન્ત્રના શબ્દોની ક્રમબદ્ધ ગૂંચણી એ એની ગાયત્રી વિશિષ્ટતા છે, જેને કારણે એક અદ્ભુત શક્તિનો પ્રવાહ ઉત્પન્ન થાય છે. ગાયત્રી મન્ત્રના ઉચ્ચારથી શરીર અને મનમાં તેમ જ સમસ્ત અસ્તિત્વમાં એક પ્રકારની સાર્વિકતા ને પવિત્રતાનો આવિર્ભાવ થાય છે. આજુબાજુના વાતાવરણમાં એનો પ્રભાવ પથરાય છે. ગાયત્રી મન્ત્રના ઉચ્ચારણથી અલૌકિક શક્તિનો સંચાર થાય છે. જેથી ચિત્ત અને મન શાંતિ ને સ્વસ્થતાનો પથ અનુભવ કરે છે. એ શક્તિના પ્રવાહથી રોગીના શરીરમાં રોગપ્રતિકારશક્તિ ઉદ્ભવીને પ્રબળ બને છે. સતત મંત્રજપથી મનુષ્યના અસત્ કર્મો નાશ પામે છે ને સત્કર્મોનો ઉદય થાય છે, તેમાં વૃદ્ધિ થાય છે. આથી ગાયત્રી મન્ત્ર આખો બોલવો જરૂરી છે.

આધ્યાત્મિક કેડી, જુલાઈ, '૬૦]

ચિત્તની એકાગ્રતા

શરૂઆતમાં દરેક વ્યક્તિને ચિત્તની એકાગ્રતા કેળવવા માટે મુશ્કેલી પડે છે. દરેક સિદ્ધપુરુષને પણ પ્રથમ તે ચિત્તની એકાગ્રતા કેળવવાની મુશ્કેલી તે પડી જ હોય છે, પણ દરરોજ નિયમિત જપ કરવાની, પ્રયત્ન કરવાની, ટેવ પાડવાથી, એકાગ્રતા કેળવી શકાય છે. ચિત્તની એકાગ્રતા કેળવવી એ ખૂબ દુષ્કર છે. મનને જાતે જ કેળવવું પડે છે. તાત્કાલિક વિચારોનું કારણ દૂર થતું નથી. છતાં વિચારો આવે તે પણ મંત્રજપ તે ચાલુ જ રાખવા જોઈએ. વિચારોના આક્રમણથી અકળાઈને મંત્રજપ છોડી ન દેવા જોઈએ. એ વિચારોનું આક્રમણ એની મેજે જ શમી જશે.

કોઈ પણ કાર્ય માટે પ્રેમ, લગની, જવાબદારી હોય તે જ એકાગ્રતા કેળવી શકાય. આપણા બધાને લૌકિક અનુભવ હશે જ કે ઓફિસમાં કે ધંધામાં અમુક વખતે આપણે એટલાં બધાં લીન થઈ જઈએ છીએ કે આગળ-પાછળની પરિસ્થિતિનો આપણને કોઈ જ ખ્યાલ નથી રહેતો. સમય ને સ્થળ પણ આપણે ભૂલી જઈએ છીએ. એટલે કોઈ પણ પ્રવૃત્તિમાં એકાગ્ર થવા માટે સચોટ પ્રેમ અને લગની હોય તે એકાગ્રતા કેળવવામાં ખાસ મુશ્કેલી નહિ પડે. એ સાથે જ ઉપાસના નિયમિત કરવાની પણ ટેવ પાડશો તે પણ એકાગ્રતા કેળવી શકાશે. એમાં ખાસ મુશ્કેલી નહિ પડે.

તેમ છતાં એકાગ્રતા કેળવવા માટે કેટલાંક સૂચનો અહીં કરું છું :

- (૧) અલગ ઝોરડો કે જગ્યા જ્યાં માણસોની અવર-જવર ન હોય.
- (૨) ધૂપ-દીપ-અગરબત્તી કરવાં, જેથી વાતાવરણ આહલાદક રહે.
- (૩) શાસ્ત્રમુદ્દર્તમાં મંત્રજપ કરો.
- (૪) માતાજીની કે આરાધ્ય દેવ-દેવીની મૂર્તિ કે ફોટો નજર સામે રાખો.
- (૫) આપને અનુકૂળ હોય તે આસનમાં સ્વસ્થ, ટદાર, મસ્તક, ડોક તથા ધડ ટદાર રહે તેમ બેસો. ટેકા લઈને કે અટેલીને ખેસવું નહિ.
- (૬) આંખો બંધ રાખો, બે ભૂકુટિઓ વચ્ચેના ભાગ પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરો. મૂર્તિ કે છનીપ્પી માનસિક કલ્પના કરવી.
- (૭) મન સાથે ખેંચતાણ કરવી નહિ. શરીર-કપડાં ઢીલાં રાખવાં.
- (૮) અર્થપૂર્વક મંત્રનું ઉચ્ચારણ કરવું.
- (૯) હોઠ હલાવ્યા વિના માનસિક જપ કરવા પ્રયત્ન કરો.
- (૧૦) મન વિચારોના વમળમાં અટવાય ત્યારે તેને તેમ થવા દો, કે જેથી મનનો પ્રયત્ન પૂરો થઈ જાય. ધીમે ધીમે વિચારો શાંત થઈ જશે અને મન તમારી આજ્ઞાની પ્રતીક્ષા કરશે. મનને વશ કરવામાં સમય લાગશે. જેમ જેમ પ્રયત્ન કરતાં જશે તેમ તેમ તે તમને વશ થતું જશે.
- (૧૧) મનને શાંત કરો.
- (૧૨) ઉત્તમ વિચારોને મનમાં આવવા દો. ભગવાનની હામીનું તથા મંત્રનું વારંવાર એકચિત્તે ધ્યાન કરો.
- (૧૩) ભગવાનના દિવ્ય ગુણોનું ચિંતન કરો.
- (૧૪) શરીરને વારંવાર હલાવવું નહિ કે ખંજવાળવું નહિ, સ્થિર બેસી ધીરે ધીરે શ્વાસ લેવો.
- (૧૫) પૂર્વાભિમુખ અથવા ઉત્તરાભિમુખ હોવાના આસન પર બેસી મંત્રજપ કરવા.
- (૧૬) ધ્યાન કર્યા વિના એક પણ દિવસ જવો જોઈએ નહિ. સાત્ત્વિક ખોરાક ખાવો. સાત્ત્વિક જીવન જીવવું.

(૧૭) મન થાકી જાય ત્યારે થોડો આરામ કરવો. ખુલ્લી હવામાં જવું, વાતાવરણ બદલવું.
તમારા મનને માત્ર મા ગાયત્રીના-ઈષ્ટદેવતા વિચારોમાં જ નિમગ્ન રાખશો તો તમે જલ્દીથી નિર્વિકલ્પ અવસ્થા સુધી પહોંચી શકશો.

કુંડલિની જાગૃતિ

કુંડલિની જાગૃત કરવાની આવશ્યકતા મને લાગતી નથી. માણસના પૂર્વ જન્મના સંચિત પુણ્ય-કર્મો અને ઉપાસનાના પરિપાકરૂપે તેની કુંડલિની આપોઆપ જાગૃત થાય છે. એ માટે કોઈ પ્રયત્ન કરવાની જરૂર નથી. તેમ કરવા જતાં માઠાં પરિણામો આવ્યાના-અનિષ્ટ સર્જાયાના દાખલાઓ મોજૂદ છે. યોગ્ય સિદ્ધપુરુષના-ગુરુના માર્ગદર્શન વિના કુંડલિની જાગૃત ન થઈ શકે. કોઈ પણ ઉપાસક કુંડલિની જાગૃત કરવાના કે કરાવવાના મોહમાં ન ફસાય તેવી મારી ઉપાસકને નમ્ર વિનંતી છે. સમ્પૂર્ણ શ્રદ્ધા અને શરણાગતિથી, મા-બાળકનો સમબંધ કેળવી, ત્રિપદા ગાયત્રી મહામંત્રની દરરોજ ઓછામાં ઓછી ત્રણ માળા નિયમિત કરો, એવું મારું સ્પષ્ટ સૂચન છે. સહજ ને સ્વાભાવિક ક્રમમાં ઉપાસનાના-માતાજીની કૃપાના જે અનુભવો થાય તે થવા દેવા.

ગાયત્રી-ઉપાસનાનો અધિકાર

ગાયત્રી ઉપાસના એ પરમ તત્ત્વની-ભગવાનની જ ઉપાસના છે. ગાયત્રી-મંત્રમાં ભગવાન સૂર્યનારાયણને પ્રાર્થના કરવામાં આવી છે. સૂર્યનો પ્રકાશ તો સમસ્ત પૃથ્વી પરના જડચેતન સર્જાણો પદાર્થો, પ્રાણીઓ પર, તે ઇચ્છે કે ન ઇચ્છે તો યે, પડે છે. પ્રકાશ વિના કદી કોઈને ચાલ્યું નથી. આ પ્રકાશ અનન્ત છે. અસીમ છે. એવા પ્રખર પ્રકાશમાન પરમતત્ત્વની ઉપાસનામાં કયો બાધ હોઈ શકે? આ સમસ્ત પૃથ્વી પરમાત્માનું જ સર્જન છે, આપણે સૌ તેના જ બાળકો છીએ. આપણા પરમ પિતા પાસે જવાનો, તેની ગોદમાં ઝેસવાનો સૌને સમાન અધિકાર છે.

એ જ રીતે ગાયત્રી-ઉપાસના પણ સૌ કોઈ સૌ કે પુરુષ, યાત્રિ, જાતિ, ધર્મ કે સમુદાયના ભેદભાવ વિના, વિના સંકોચે કરી શકે છે. મા પાસે જવા માટે સૌ બાળકોને સરખો હક્ક છે. અત્યાર સુધીમાં મારી મુલાકાતે વિલિન ધર્મ કે સમ્પ્રદાયના અસંખ્ય લોકો આવી ગયાં છે. તે સૌ આજે પણ ગાયત્રી-ઉપાસના કરે છે ને તે સૌને સુખદ અનુભવો થયા છે ને થાય છે.

ઉપાસનાના ફળની પ્રાપ્તિ ક્યારે?

ઉપાસનાના ફળની પ્રાપ્તિ માટે સંપૂર્ણ શ્રદ્ધા, અનન્ય શરણાગતિ, શિશુભાવ, નિષ્કામતા, અમર્ષણ, ધીરજ, સહનશીલતા, નિયમિતતા ને સાતત્ય આવશ્યક ને અનિવાર્ય છે. તે સાથે જ માનવીનાં પૂર્વજન્મનાં કાર્યો પણ મહત્ત્વનો ભાગ ભજવે છે. એટલે જેનું જેટલું વધારે પુણ્ય સંચિત થયું હોય તેટલું તેને વહેલું ફળ પ્રાપ્ત થાય. કોઈ વ્યક્તિના પૂર્વજન્મનાં પચાસ ટકા જ સત્કર્મો સંચિત હોય તો આ જન્મે બીજા પચાસ ટકા જ સત્કર્મો તેણે સંચિત કરવાનાં રહે છે. કોઈ વ્યક્તિએ પૂર્વજન્મે કોઈ જ પુણ્ય સંચિત ન કર્યું હોય તો એણે આ જન્મે પહેલેથી જ પુણ્યસિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરવાની રહે છે. આમ, માણસનું કર્મ ક્યારે પાકે તેનો કોઈ નિશ્ચિત સમય નથી. પરંતુ ફળ પ્રાપ્ત થાય કે ન થાય, પણ દરેક માનવી પોતાની જે તે સાત્ત્વિક ને પવિત્ર ઉપાસના અભિરત ચાલુ રાખે, કંટાળે નહિ. માતાજી માટે, ઈષ્ટ માટેનાં સચોટ પ્રેમ ને લગનીને દૃઢ બનાવે. નિરાશા ન થાય. ઉપાસના છોડી પણ ન દે. જેમ-જેમ ઉપાસના કરતાં જશો તેમ તેમ અસત્ કર્મો કપાતાં જશે ને સત્કર્મોની વૃદ્ધિ થશે.

કેટલીકવાર એવું બને છે કે પરમાત્મા પોતાના શરણાગતના હિતની વિરુદ્ધમાં કૃળ આપતા નથી. માનવીનું સાચું હિત શેમાં છે તે તો ઈશ્વર જાણે જ છે. આપણી દષ્ટિએ જેમાં આપણને આપણું હિત દેખાતું હોય તેમાં સમયાન્તરે આપણું મોડું અહિત થવાનું હોય, તો તેનો તાગ પામીને ભગવાન પોતાના ભક્તને તેનું મનોવાહિત કૃળ આપતા નથી. આથી કૃળની પ્રાપ્તિની આખતમાં ભગવાનની મરજીનો જ સ્વીકાર કરવો પડે છે. ભગવદ્ગીતાએ પણ કૃળની આખતમાં આઠાક્ષા ન રાખવાનું કહ્યું જ છે. મનુષ્ય-ઉપાસક ફરજભાવે નિષ્કામ બનીને ઈષ્ટની-માતાજીની ઉપાસના કરે. કૃળનો વિચાર ન કરે. પોતાનું સખણું હિત પરમાત્માનાં ચરણોમાં સોંપી, નિશ્ચિંત બની સતત ને નિયમિત ઉપાસના ચાલુ રાખે તેવી મારી વિનંતી છે, સમ્પૂર્ણ શ્રદ્ધા. અનન્ય શરણાગતિ, સચોટ પ્રેમ ને લગનીથી નિષ્કામભાવે કરેલી ઉપાસના કચારેય એળે નથી જતી. આળે નહિ તો કાલે, આ જન્મે નહિ તો આપતે જન્મે તેનું કૃળ તો અવશ્ય વહેલું કે મોડું પ્રાપ્ત થવાનું જ છે. તેમાં લેશ માત્ર સંશય રાખશો નહિ.

ઉપાસકનું અહિત થાય ?

ઉપાસનામાં કે મન્ત્રજપના ઉચ્ચારણમાં કોઈ ભૂલ થાય તો એથી ઉપાસકને કશું જ નુકસાન થતું નથી. વ્યક્તિએ માટે બાળભાવ કેળવવાની વિશેષ જરૂર છે. સમ્પૂર્ણ શ્રદ્ધા અને શરણાગતિથી ઉપાસના કરવી એ એની પ્રમુખ ને અનિવાર્ય શરત છે. બાળભાવ કેળવવાની બાળકની કાલીધેલી બાધા મા અવશ્ય સમજી શકે છે. પાણીને જૂ ને મમ મમ કહી ખાવાનું મૃગતા બાળકની મા સમજે છે કે મારા બાળકને ખાવું છે, પાણી પીવું છે. આપણા પરમ કૃપાળુ પરમ પિતાના બોલામાં એસવા, બાળભાવ જ જરૂરી છે. માની ગોદમાં એકદમ ધસી જતા બાળકને મા પોતાના વાત્સલ્યથી બીંબવી દે છે. એટલે માતાજીના એવા વાત્સલ્યની પ્રાપ્તિ માટે પુરુષાર્થ આદરી તેને સિદ્ધ કરવો રહ્યો. ઉપાસનાની બાહ્ય પળોજ્જ્વલમા-વિધિવિધાનમાં અટવાવાની જરૂર નથી એવું મારું સ્પષ્ટ મન્તવ્ય છે.

વળી કોઈ પણ મન્ત્રની શબ્દ રચનામાં કહ્કો-બારાખડીના જ અક્ષરો સમાયેલા છે તેથી જે તે મન્ત્રના ઉચ્ચારણની ટેવ પાડી તેના ઉચ્ચારણને સરળ બનાવી દેવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ ને મન્ત્રોચ્ચાર વેળા મન્ત્રના ભાવાર્થને માનસમાં ઉપસ્થિત કરવાનો પ્રયાસ કરવો જોઈએ. વળી ઉપાસનાનો હેતુ સાર્વિક ને કેવળ ઉપાસના-ભક્તિ કરવાનો હોવો જોઈએ.

(ક્રમશઃ)

અધ્યાત્મની પગદંડી

ડૉ. કાન્તિલાલ કાલાણી

આ પછી અને મહાપુરુષોની વચ્ચે પાર વગરનું અંતર છે. તેનું કારણ શું? જોડા જિતરી વિચારીશું તે ખ્યાલ આવશે કે આપણા વિચાર અને આચાર વચ્ચે કોઈ મેળ નથી. આપણે વિચારીએ છીએ ધણું બધું પણ આચરણ અધોળનું ય હોતું નથી, જ્યારે મહાપુરુષો વિચાર અને આચાર વચ્ચેના અંતરને સતત ઘટાડવા સાવધાન રહે છે.

ગાંધીજી વિશે મેં એક પ્રસંગ સાંભળેલો, જે સ્મરણને આધારે હું નોંધું છું. વિનોબાજી ગાંધીજી સમક્ષ રોજ ગીતાના નિયત કરેલા શ્લોક વચ્ચે અને તેનું વિવરણ કરે પણ આ ગીતા-સ્વાધ્યાય શરૂ કરતાં પહેલાં વિનોબાજીએ ગાંધીજી સાથે એક શરત કરેલી કે સ્વાધ્યાય નિયમિત અને નિયત સમયે થવો જોઈએ. જે દિવસે નિયમનો ભંગ થાય તે દિવસથી સ્વાધ્યાય બંધ. ગાંધીજી સંમત થયા. થોડા દિવસ સ્વાધ્યાય ચાલ્યો. પછી એક દિવસ ગાંધીજીએ કહ્યું કે આજે સ્વાધ્યાય નથી કરવો.

વિનોબાજી વિચારમાં પડી ગયા. તેમણે શરતનો તત્કાળ અમલ ન કર્યો. તેઓ ખીજે દિવસે ગાંધીજી પાસે ગયા. છએક દિવસ સુધી ગાંધીજીએ ના પાડી એટલે વિનોબાજીએ કારણ પૂછ્યું. ગાંધીજીએ કહ્યું : શરત પ્રમાણે સ્વાધ્યાય ન કરાવવા તમે સુક્ત છો. પણ મારી મૂંઝવણ કહું. તમે છેલ્લો સ્વાધ્યાય કર્યો અને શ્લોકનો જે મર્મ મને સમજાવ્યો તેના પર હું વિચાર કરતો રહ્યો. મને થયું કે જેનું હું આચરણ કરતો નથી તેનો માત્ર સ્વાધ્યાય કરવાનો શો અર્થ? જે સમજાવ્યો છીએ તે આચરણમાં મૂકવું જોઈએ ને? એટલે આ છ દિવસ મેં આચરણ કરવા પ્રયત્ન કર્યો. હવે તમારે જે નિર્ણય ક્ષેપો હોય તે લો. મેં સાંભળ્યું છે તે પ્રમાણે વિનોબાજીએ ગીતાનો સ્વાધ્યાય ચાલુ રાખેલો.

આપણે જ્ઞાનયોગની વાત કરી રહ્યા હતા. યોગનો એક અર્થ પરમાત્મા સાથે સંબંધ જોડવાનો ઉપાય એવો થાય છે. જે જ્ઞાનથી પરમાત્મા સાથે આપણો સંબંધ દૃઢ થતો ન હોય તે જ્ઞાન નથી, પણ માહિતી છે એટલું આપણા મનમાં સ્પષ્ટ હોવું જોઈએ. ખીજી વાત એ પણ સ્પષ્ટ હોવી જોઈએ કે જીવનવિષયક માહિતી એકત્રિત કરવા રોકાયેલા રહેવાની જરૂર નથી, કારણ કે ધાર્મિક અને આધ્યાત્મિક અર્થોમાં ભરપૂર માહિતી પડી છે. આ હકીકત હોવા છતાં વાચન અને અભ્યાસ દ્વારા માહિતી ભેગી કરવામાં આપણે રસ લઈએ છીએ. શાસ્ત્રોનાં વચનો આચરણમાં ન મૂકવાના હોઈએ તો આ જ્ઞાનનું પોટલું જાંચકીને ફરવાનો શો અર્થ? મોટે ભાગે આપણા અહંકારને પોષવા આપણે અન્ય કરતાં વધારે જાણીએ છીએ તેવું બતાવવાનો ભાવ આપણામાં હાજર હોય છે. આપણે સંપાદિત કરેલા માહિતીથી અન્યને પ્રભાવિત કરવાનો આ સરળ ઉપાય છે અને જે સહેલું હોય તે અનુષ્ઠા જલદી પકડે છે. અનુષ્ઠા ડાહી અને શાણી વાતો કરે છે અને અન્ય લોકો એવી વાતો સાંભળે છે એટલે એ કૃતાર્થતાનો અનુભવ કરે છે.

જીવનમાં પરિવર્તન લાવી શકે તેવાં વિચારરત્નોને આચરણ દ્વારા સિદ્ધ કરીને પછી અન્યના સાક્ષ માટે તેનો ફેલાવો કરવાની વૃત્તિ સમજી શકાય તેવી છે. પણ 'ધરનાં બાળકો ધંટી ચાટે અને ઉપાધ્યાયને માટે' આપવાનું વલણ જગત વાહ વાહ કરે તે માટે સારું મથાતું હશે પણ આંતરિક વિકાસને તે

આધ્યાત્મિક કેડી, જુલાઈ, '૯૦]

મહાવરૂપ થતું નથી એટલે કે વિચારરત્નો મારા જીવનને પ્રકાશિત ન કરે અથવા એ જ્ઞાનથી મારો અંધકાર દૂર ન થાય અને જગતનો અંધકાર દૂર કરવાનું હું દુઃસાહસ કરું તે કેટલું વાજબી ગણાય ?

એક છોકરાને કોઈક પ્રકારનો રોગ હશે. તેના પિતાજી તેને વૈદ્ય પાસે લઈ ગયા. વૈદ્યે તેને ઔષધ આપી કહ્યું કે આ ઔષધ લઈશ તો રોગ મટી જશે, પણ જોળ ખાવાની બિલકુલ મનાઈ કરી. છોકરો ઔષધ લે અને સાથે જોળ પણ ખાય. એને જોળ બહુ લાવતો. વૈદ્યરાજે અને તેના પિતાએ તેને જોળ ન ખાવા ખૂબ સમજાવ્યો, પણ છોકરો સમજે નહિ. છોકરાના પિતાને ગાંધીજી સાથે સારો પરિચય. એમને થયું કે આપુ જેવા મહાન પુરુષ છોકરાને જોળ ખાવાની ના પાડશે તો કદાચ છોકરો મારી જશે. તેઓ તેને ગાંધીજી પાસે લઈ ગયા અને બધી વાત કરી. ગાંધીજીએ કહ્યું કે છોકરાને અઠવાડિયા પછી લઈ આવજો. તે વખતે હું એને જોળ ન ખાવા સમજાવીશ. ગાંધીજી કાંઈક વિચારીને કહેતા હશે એમ સમજી એ વડીલે દલીલ ન કરી અને અઠવાડિયા પછી આવવાનો વાયદો આપી છોકરાને લઈ ગયા.

અઠવાડિયું વીત્યા પછી તેઓ છોકરાને લઈ આપુના આશ્રમે પહોંચી ગયા. ગાંધીજીએ તેમને ખોલાવ્યા અને છોકરાને કહ્યું : ભાઈ, જોળ ખાવો રહેવા દે. જોળથી તને નુકસાન થાય છે અને રોગ મટતો નથી. તું મ હેરાન થાય છે અને તારા વડીલો પણ દુઃખી થાય છે, માટે જોળ છોડી દે. છોકરો સંમત થઈ ગયો. તેણે ગાંધીજીને વચન આપ્યું કે વૈદ્યરાજ ના પાડશે ત્યાં સુધી પોતે જોળ નહીં ખાય. છોકરાના પિતા રાજી થયા. પણ એમને થયું : ગાંધીજી આ વાત અઠવાડિયા પહેલાં પણ કરી શક્યા હોત. આવી સીધી-સાદી વાત કરવામાં આપુએ અઠવાડિયાનો સમય શા માટે લીધો હશે ?

ગાંધીજી તેમની મૂંઝવણ સમજી ગયા. તેમણે સ્પષ્ટતા કરતાં કહ્યું કે ભાઈ, હું પોતે જોળ ખાતો હોઉં ત્યારે છોકરાને જોળ ખાવાની શી રીતે મનાઈ કરી શકું ? એટલે તમે ગયા પછી મેં જોળ ખાવાનો અંધ કરી દીધો. હું પોતે જોળ છોડી દઉં પછી ખીજને છોડવાનું કહું તો એની અસર થવા સંભવ છે, પણ હું જેનો ઉપભોગ કરતો હોઉં તે અન્ય છોડી દે એમ મારાથી કેમ કહેવાય ?

પેલા ભાઈ મનોમન મહાત્માને વંદી રહ્યા. આનું દર્ષાત મહાભારતકાળનું પણ છે. કહે છે કે એક વેળા ગુરુ દ્રોણાચાર્ય ધૃતરાષ્ટ્રના સો પુત્રોને અને પાંડુના પાંચ પુત્રોને શિક્ષણ આપી રહ્યા હતા. આમ તો તેઓ ધનુર્વિદ્યાનું વિશેષ જ્ઞાન આપતા. પણ સાથે સાથે જીવનોપયોગી શિક્ષણ પણ આપતા.

તેમ એક દિવસ વર્ગમાં કોષ ન કરવા વિશે કૌરવ-પાંડવોને ઉપદેશ આપ્યો. વર્ગના અંતે 'કદી કોષ ન કરવો' એટલું સૂત્ર બીજે દિવસે મુખપાઠ કરી લાવવાનું સૌને કહ્યું.

બીજે દિવસે વર્ગની શરૂઆત થતાં યુધિષ્ઠિર સિવાય સૌ એ સૂત્ર ગુરુદેવ સમક્ષ ખોલી ગયા. યુધિષ્ઠિરે પ્રશ્ન કરીને કહ્યું : 'મેં ધણો પ્રયાસ કર્યો પણ સૂત્ર ખોલી શકતો નથી.' આટલું સાંઈ સૂત્ર પણ યુધિષ્ઠિર યાદ રાખી શકતો નથી તેની સૌને નવાઈ લાગી. દ્રોણાચાર્યે તેને બીજે દિવસે સૂત્ર પાઠ કરી લાવવા કહ્યું. પણ યુધિષ્ઠિર રોજ વાયદો કરતા રહે. ધણા દિવસો વીતી ગયા એટલે દ્રોણાચાર્ય ચીડાયા અને 'તું પ્રમાદી છું', એમ કહી તેના ગાલ પર તમાચો લગાવી દીધો. સૌ વચ્ચે તેનું અપમાન થયું છતાં તેના મુખ પર સ્મિત રમી રહ્યું. દ્રોણાચાર્ય આશ્ચર્યમાં પડી ગયા. તમાચો ખાધા પછી પણ આ કિશોર સ્મિત વેરે છે. તેમણે તેને પાસે ખોલાવી પૂછ્યું : 'તે' માર ખાધો છતાં કેમ હસે છે ?'

યુધિષ્ઠિરે કહ્યું : 'ગુરુદેવ, તમે કહેલું સૂત્ર હવે મુખપાઠ થઈ ગયું : 'કદી ક્રોધ ન કરવો' એ જ તમે કહ્યું હતું ને? આજે તમે મને માર્યા છતાં પણ મારા મનમાં ક્રોધ નથી જન્મ્યો. જે સૂત્ર હું આચરણમાં ન મૂકું અને માત્ર મોઢિ ઉચ્ચાર્યા કરું તેનો શો અર્થ? આજે મને પાકી પ્રતીતિ થઈ ગઈ કે ભારે અપમાન થાય તો પણ મારું મન શાંત રહી શકે છે.' ગુરુદેવ તેને ભેટી પડ્યા અને કહ્યું : 'ધન્યવાદ, બેટા, તેં આજે મને મોટો બોધપાઠ શીખવાડ્યો. હવે મને સમન્વયું કે સૂત્ર મુખપાઠ કરવામાં તેં વિલંબ કેમ કર્યો. તને સૂત્રના પોપઠપાઠમાં રસ ન હતો. તું સૂત્રને આચરણમાં સિદ્ધ કરવા માંગતો હતો. તું અમારા કરતાં એક ગજ ઊંચો છે. ધર્મને આચરણ સાથે સીધો સંબંધ છે. તું ખરેખર ધર્મપુત્ર છે. તારે કીધે પૃથ્વી પર ધર્મ દંઢ થશે.'

ગાંધીજી અને યુધિષ્ઠિરના આચરણ પરથી આપણે ધડા લેવા જેવો છે. જે વિદ્યા આચરણમાં ઊતરી છે તેને જ્ઞાન કહેવું બેઈએ. અજ્ઞાન અમર્યાદિત છે અને આપણે મર્યાદિત છીએ. એટલે અમુક હદથી આપણે આગળ વિકાસ કરી શકતા નથી, પરમતત્ત્વને સિદ્ધ કરી શકતા નથી.

મુંડકોપનિષદના ઋષિએ ઉચિત રીતે જ કહ્યું છે કે :

નાયમાત્મા પ્રવચનેન લલ્યો ન મેઘયા ન બહુના મૃતેન !

યમેવૈષ વૃણુતે તેન લલ્ય સ્ત તસ્યૈષ આત્મા ॥

આ આત્મા પ્રવચનશક્તિથી, મેધાશક્તિથી કે બહુ જ્ઞાન-શ્રવણથી મળે તેવો નથી. જેને એ વર છે તેનાથી તે પમાય છે, તેની સમક્ષ આત્મા પોતાનું સ્વરૂપ પ્રગટ કરે છે.

એટલે કે કોઈ વ્યક્તિ અધ્યાત્મ ગ્રંથોને સાંભળે કે એને સમજી લે કે એના અર્થમાં ઊંડી ઊતરે અથવા એના વિશે પ્રવચન આપે તે આત્મતત્ત્વને પામી શકતી નથી. ઋષિએ બહુ જ સ્પષ્ટ શબ્દોમાં કહ્યું છે કે જેના પર એ આત્મા વારી જાય છે તેને એ મળે છે. એટલે કે આત્મપ્રાપ્તિનું સાધન આત્મા જ છે. એટલે જે સાધકો ખીજી કોઈ બાબતમાં પડ્યા વિના અનન્યભાવે આત્મતત્ત્વની જ ઉપાસના કરે, છે તે જ તેની પ્રતીતિ કરી શકે છે.

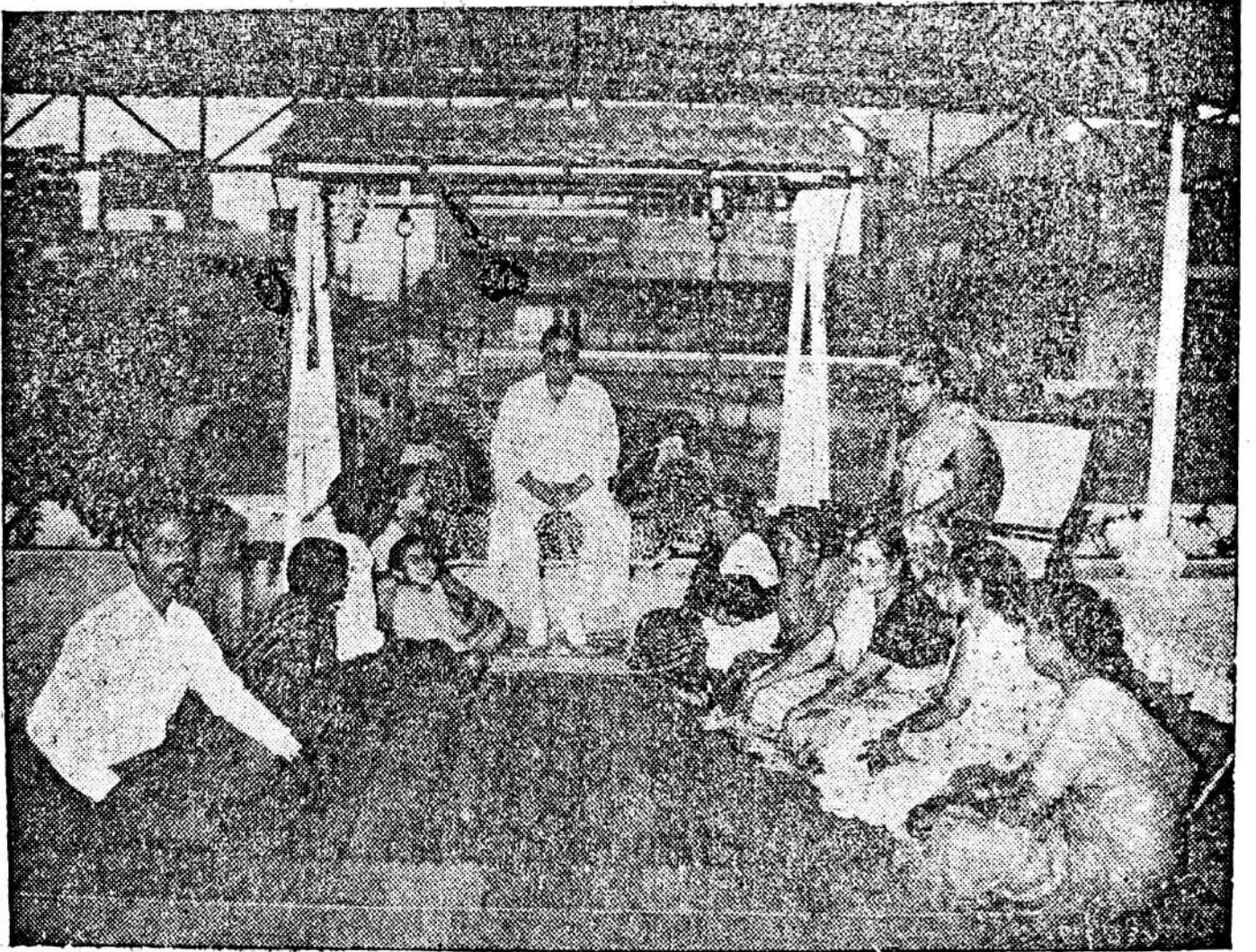

પૂ. ગુરુદેવના સાન્નિધ્યના પળોમાં....

ગયા એપ્રિલ-મેમાં અમેરિકામાં વ્યક્તિગત મુલાકાતનો કાર્યક્રમ પતાવીને આવ્યા પછી શાસ્ત્રીજીના સાન્નિધ્યમાં ખેડેલ કેટલાક લાઈ-અહેનોએ ગુરુદેવ સમક્ષ ત્યાંના કાર્યક્રમની વિગતો જોવી કે ગુરુદેવના આશીર્વાદના અનુભવો, માતાજીની કૃપાની અનુભૂતિઓ, ત્યાંના લાઈ-અહેનોની શ્રદ્ધા-શરણાગતિ અંગે જિજ્ઞાસા વ્યક્ત કરી હતી-પૃચ્છા કરી હતી.

પોતે આદરેલ સેવાયત્રને કેવળ માતાજીની કૃપા લેખાવતા, મા ગાયત્રીના અત્યંત વિનીત અને પનોતા પુત્ર શાસ્ત્રીજી મોટે ભાગે સ્વમુખે એવી વાતો કહેવાનું ટાળે છે અને પ્રત્યુત્તરમાં માત્ર એક મોહક સ્મિત વેરે છે, આશિષની મુદ્રામાં પોતાનો વરદ હસ્ત પ્રસારે છે, કે બહુ બહુ તો કહે છે : 'હા, પ્રોગામ બણો સારો ગયો, માતાજીની કૃપા છે. મારું કશું નથી...લકતોની જિજ્ઞાસા-પૃચ્છા ચાલુ રહેતાં તેઓ કૈલાસઅહેનને ત્યાંના લકતોના અનુભવોની વાતો કરવા જણાવે છે.

એપ્રિલ-મે, ૧૯૯૦માં અમેરિકા જઈને આવ્યા પછી લકતો તરફથી પૃચ્છા થતાં એક સ્મિત વેરી 'અહેન કહેશે', એમ જણાવ્યું. ગુરુદેવના સૂચનથી બહેને અમેરિકામાં વસતાં અને ગુરુદેવની

મુલાકાતે આવેલાં, આવતાં રહેતાં ભાઈ-બહેનેના અનુભવો અંગે, ત્યાંના કાર્યક્રમ અંગે જે ખ્યાલ આપ્યો હતો તે અત્રે પ્રસ્તુત કરીએ છીએ.

કેન્સાસ બહેને વાતનો આરંભ કરતાં જણાવ્યું હતું કે, અમદાવાદમાં જે પ્રમાણે ગુરુદેવનો વ્યક્તિગત મુલાકાતનો કાર્યક્રમ ચાલે છે તે જ પ્રમાણે અમેરિકામાં પણ ચાલે છે. સમય સિવાય એમાં કોઈ ફેરફાર હોતો નથી. મુલાકાતીઓની સંખ્યા વધતી જ જાય છે. ગુરુદેવના કાર્યક્રમની માંગ વધતી જાય છે. મોટે ભાગે બધાનું કહેવું છે કે અમેરિકામાં મુલાકાતનો સમય વધારે આપો. અર્થાત્ આપ અમેરિકામાં વધુ રોકાઓ અથવા વર્ષમાં એ વાર આવો, વગેરે.

અમેરિકામાં વર્ષમાં એક વાર ગુરુદેવની મુલાકાત યોજાતી હોવાથી મુલાકાતીઓ 'જીવનજી' માટે બોટલની જગ્યાએ મોટા કેન લઈને આવે છે, જેથી વધુ જીવ લઈ શકાય અને એક વર્ષ સુધી તે ચાલી શકે.

ભારતમાંથી અમેરિકા જેવા ધનાઢય દેશમાં સુખ-સમૃદ્ધિની છોળોમાં જીવન વિતાવનાં લોકોને હૃદયની-સહાનુભૂતિની-આત્મીયતાની જરૂર હોય છે. તેઓ તે ઝંખે છે. મોટા ભાગનાં લોકોને માનસિક તાણનો અનુભવ થાય છે, જીવનની અસહ્યમતી તેઓને સતાવતી રહે છે. આવાં ઘણાં ભાઈ-બહેનો, પ્રતિષ્ઠિત સંજ્ઞાને એક યા અન્ય મિષ્ટે પોતાની સમસ્યાઓના મુલકાવ માટે શાસ્ત્રીજીની આકર્ષિત જ મુલાકાતે આવી ચડે છે અને ગુરુદેવ સાથેના રૂબરૂ સંપર્કમાંથી શાસ્ત્રીજી પોતાના જ કોઈ સ્વજન હોય એવી આત્મીયતાનો અનુભવ કરે છે, તેમના સાન્નિધ્યમાં સલામતી અને સહાનુભૂતિ અનુભવે છે.

બહોળો જનસંપર્ક ધરાવતા એક પ્રતિષ્ઠિત સંજ્ઞાને ગુરુદેવની મુલાકાતે આવ્યા હતા. તેમણે જણાવ્યું કે એક સન્ત તરીકેની આપની સાથેના પરિચયમાં, મુલાકાતમાં, સાન્નિધ્યમાં વિલક્ષણ શાંતિનો મને અનુભવ થાય છે. આટલી ઊંડી શાંતિનો મેં ક્યારેય અનુભવ કર્યો નથી.

અન્ય એક મુલાકાતીએ જણાવ્યું હતું કે આપ અમેરિકામાં હો ત્યારે અમને ઘણી ધરપત રહે છે. અમને થાય છે કે અમારું કોઈક છે.....

બહેને એક અન્ય પ્રસંગ વર્ણવતાં જણાવ્યું હતું કે, માણસ પરમતત્ત્વને શરણે જવાનો વિચાર કરે છે કે શરણાગતિ સ્વીકારવા હજી તો એ તેનો એક પગ ઉપાડે છે ત્યાં જ તેનામાં શ્રદ્ધાનાં કેવાં અંકુર ફૂટી નીકળે છે તે તેના સમસ્ત અસ્તિત્વને શ્રદ્ધાથી બંધુબંધુ બનાવી દે છે તેવો એક પ્રસંગ બની ગયો હતો.

છેલ્લાં ૩૦-૪૫ વર્ષથી ઇટાલિયન પત્ની અને બાળકો સાથે અમેરિકામાં સ્થાયી થયેલા નરેશભાઈ નામના એક પ્રતિષ્ઠિત સંજ્ઞાને ગુરુદેવની મુલાકાતે આવ્યા હતા. તેમની મુશ્કેલી એ હતી કે તેઓ જ્યારે જ્યારે કોઈ પણ પાર્ટી સાથે વેપારનો સોદો કરતા ત્યારે ત્યારે સામી પાર્ટીને કંઈ ને કંઈ નુકસાન થતું. એક વાર એક વેપારી ભાઈ સાથે સોદો કરતા તે ભાઈને હાર્ટએટેક આવ્યો હતો. આવું એ ત્રણ વાર બનતાં આ અંગે તેમણે કોઈને પૂછવાની ઇચ્છા કરી. કોઈ જ્યોતિષનું માર્ગદર્શન લેવા તેવાર થયા અને અચાનક તેમને કોઈકે ગુરુદેવ અમેરિકામાં હોઈ તેમને મળવા જણાવ્યું. તેઓ એક દિવસ ગુરુદેવની મુલાકાતે આવ્યા. પોતાની તમામ હકીકત ગુરુદેવને જણાવી. ગુરુદેવે તેમને બીજે દિવસે મળવા જણાવ્યું.

આધ્યાત્મિક કેરી, જુલાઈ, '૯૦]

બીજે દિવસે ફરી મળવાના આશા-ઉત્સાહમાં નરેશભાઈ પોતાની મોટરકારમાં ઘેર પાછા ફરી રહ્યા હતા. મોટરના રેડિયેટરમાં અચાનક કાણું પડી ગયું. પાણી ગળવા લાગ્યું. નરેશભાઈ મોટર બંધને નજીકના વર્કશોપમાં-જેરેજમાં ગયા. જેરેજવાળાએ ગાડી તપાસી કહ્યું, રેડિયેટરમાં કાણું પડ્યું છે. તમે ગાડી મૂકીને જવ. નરેશભાઈએ કહ્યું 'ના, આવતી કાલે મારે કોઈકને જરૂરી કામ માટે મળવાનું છે. તેમણે મને બોલાવ્યો છે. હું આ જ કાર બંધને જઈશ.' નરેશભાઈએ જેરેજવાળાની વાતનો ધનકાર કરી મોટર હંકારી મૂકી. આગળ જતાં હાઈ વે પર પણ મોટરની મુરકેલી ઊભી થઈ. હાઈ વે પરના પોલીસે પણ હકીકત જણતાં જણાવ્યું કે મોટર મૂકીને જવ પણ ફરી પાછી નરેશભાઈએ એ જ વાત દોહરાવી કે મારે આવતી કાલે કોઈકને મળવાનું છે. કોઈકે મને આવતી કાલે બોલાવ્યો છે. હું જઈશ...આવી ખામીવાળી મોટરકાર બંધને ગુરુદેવની મુલાકાતના સ્થળેથી પોતાના ઘર સુધીનું બસો માઈલનું અંતર કાપીને નરેશભાઈ ઘેર પહોંચ્યા. મોટરની ખામી યથાવત્ હતી.

બીજે દિવસે ગુરુદેવે આપેલ સમયે તેઓ આવ્યા ત્યારે તેમણે ગુરુદેવને આ હકીકત જણાવી હતી. તેમણે વધુમાં જણાવ્યું હતું કે હું તો વિજ્ઞાનનો માણસ છું. હું આ બધામાં માનતો નથી. યાત્રિક રીતે વિચારીએ તો મોટરના રેડિયેટરમાં કાણું પડે એટલે પાણી ગળી જ જાય તે સ્વાભાવિક છે, પરંતુ શાસ્ત્રીજીએ મને બીજે દિવસે બોલાવ્યો હતો, મારે તેમને મળવાનું હતું. મને તેમનામાં શ્રદ્ધા હતી. તેમના શબ્દોથી હું પ્રભાવિત થયો હતો. મારા વૈજ્ઞાનિક માનસમાં તેમના પ્રત્યેની શ્રદ્ધાનું કવચ રચાઈ ગયું હતું, જેના પરિણામે, બસો માઈલના ડ્રાઈવિંગ પછી ઘેર પહોંચ્યો ત્યારે પણ રેડિયેટરમાં કાણું હોવા છતાં પાણી હતું. મારી દૃષ્ટિએ તો આ એક ચમત્કાર જ છે.

વળી જેરેજવાળા અને હાઈ વે પોલીસે જ્યારે મને ગાડી મૂકી જવા કહ્યું ને મેં તેનો ધનકાર કર્યો અને મારે આવતી કાલે કોઈકને મળવાનું છે, મને કોઈએ બોલાવ્યો છે એમ જણાવ્યું ત્યારે તેઓએ મને હસી કાઢ્યો એટલું જ નહિ, તેમણે મને ગાંડો અને પીધેલ કહ્યો. હું કોઈ ભ્રમમાં હોઉં તેવું પણ તેઓને લાગ્યું. પણ મને શાસ્ત્રીજીના શબ્દોમાં શ્રદ્ધા હતી. તેમની શ્રદ્ધાના કવચથી કાણું પડેલા મોટરના રેડિયેટરમાં પાણી ટકી રહ્યું!

ગુરુદેવ-માતાજી પ્રત્યે જાણેલી શ્રદ્ધાએ તેઓ મોટર હંકાર્યે ગયા. ઘેર જઈ ઈટાલિયન પત્ની અને બાળકો સમક્ષ આ હકીકત જણાવી ત્યારે તેઓને પણ બહુ આશ્ચર્ય થયું.

ભારતમાં જન્મેલા, ભારતીય સંસ્કાર અને સંસ્કૃતિમાં ઉછરેલા અને અમેરિકાના વૈજ્ઞાનિક-બૌદ્ધિક અભિગમમાં સ્થાયી થયેલા એક ભારતીય સજ્જનમાં સમયાન્તરે પણ, એક સન્તના આન્નિધ્યથી શ્રદ્ધાની કેવી સરવાણી ફૂટી નીકળે છે તેનો આ પ્રસંગ દિલમાં એક નવી જ શ્રદ્ધા જન્માવી જાય છે...

માનવી જ્યારે સત્કર્મ કરે છે. ઈશ્વરીય કાર્ય કરે છે ત્યારે આગળપાછળના તમામ સંજોગો અનુકૂળ બની જાય છે, કુદરતી વાતાવરણ પણ અનુકૂળ બની જાય છે. પીરકાટવે ન્યૂજર્સીમાં સવારે હજી વાગ્યાથી પાંચ કુંડી ગાયત્રી રાખ્યો હતો. હવામાનના વર્તારા પ્રમાણે, વરસાદ પડવાની વકી હતી જ, સમગ્ર વાતાવરણમાં વરસાદ પડવાનાં એંધાણ સ્પષ્ટપણે વર્તાતાં હતાં. એકદમ ઠંડો પવન જોરથી વાઈ રહ્યો હતો. ધનધોર વાદળો ચડી આવ્યાં હતાં. સૂર્યદેવતા વાદળોથી ઠંડાઈ ગયાં હતાં. વરસાદ હમણાં તૂટી પડશે એવું વાતાવરણ હતું. પરંતુ ગુરુદેવ યજ્ઞમંડપમાં પધાર્યાં, જુદા જુદા દેવતાઓનું આહવાન કર્યું, અગ્નિ પ્રગટાવ્યો અને મન્ત્ર-જપ ચાલુ થયા ને ધીમે ધીમે વાદળો વિખેરાવા લાગ્યાં.

ગાયત્રી-ઉપાસના સૂર્યદેવતાની આરાધના છે. ગાયત્રી-યજ્ઞ થતો હોય ત્યાં સૂર્યદેવતાની અનુપસ્થિતિ અંભવી જ શી રીતે શકે? પોતાની આરાધનાના યજ્ઞકાર્યમાં હાજરી આપવા આહું આહું સ્મિત વેરતા

સૂર્ય દેવતા પધારી રહ્યા હોય તેમ ધીમે ધીમે વાદળો ખસતાં ગયાં અને સૂર્યદેવતાએ પોતાનો પ્રકાશ ફેલાવવા માંડ્યો.

એટલું જ નહિ યજ્ઞ પુસ્તી જગામાં યોજાયો હતો. યજ્ઞના અન્તે આરતી વેળા વાયુ પણ ધડી વાર માટે સ્થગિત થઈને આરતીમાં હાજરી આપવા બિભો રહી ગયો હોય તેમ લાગ્યું.

યજ્ઞકાર્ય અને પોણા ભાગનું જમણ પતી ગયા પછી વરસાદ પડ્યો.....

લન્ડનના એક લાઈને જ-આઠ મહિનાથી નોકરી નહોતી. તેમણે ગુરુદેવને અમેરિકા કોલ કર્યો. હકીકત જણાવી. ગુરુદેવે આશીર્વાદ આપ્યા અને કહ્યું કે હું પ્રયત્ન કરું છું. તમે તમારા પ્રયત્નો ચાલુ રાખો. ગુરુદેવના આશીર્વાદથી એક સાથે ત્રણ ત્રણ જગ્યાએથી ઇન્ટરવ્યૂ આવ્યા. ત્રણેય જગ્યાએ તેઓ પસંદગી પામ્યા. આ પછી કઈ નોકરી સ્વીકારવી તે અંગે ગુરુદેવને પૂછા કરતાં, ધરતી એકદમ નજીકમાં, દસ મિનિટના અન્તરે આવેલી જગ્યાએ નોકરી સ્વીકારવાનું ગુરુદેવે સૂચન કર્યું. લાઈને ખૂબ આનન્દ થયો. કહે, જિ દગીમાં આ મારો પહેલો આવો અનુભવ છે.

આધ્યાત્મિકતા, શ્રદ્ધા, ધર્મ એ ભારતીય સંસ્કૃતિની આધારશિલા છે. દરેક ભારતીયમાં એ સંસ્કાર પડેલો જ છે પણ એના પર સમયનાં પડ ચડી ગયાં હોય છે. અમેરિકા જેવા વિજ્ઞાનનું આધિપત્ય ધરાવતા ધનાઢય દેશમાં જઈને આપણાં ભારતીયોનાં માનસ પણ નવાં વૈજ્ઞાનિક-બૌદ્ધિક અભિગમ ધરાવતા થઈ ગયા છે. તેમના બૌદ્ધિક અભિગમમાં શાસ્ત્રીજ્ઞતા સમ્પર્કથી શ્રદ્ધાનો સંચાર થાય છે. સમૃદ્ધિની ઓળોની વચ્ચે તેઓને પણ તેમની સમસ્યાઓ હોય છે. શાસ્ત્રીજ્ઞનું માર્ગદર્શન મળતાં, તેમની સમસ્યાઓના નિરાકરણ-નિવારણનો ઉકેલ પ્રાપ્ત થતાં તેઓ રાહતનો દમ ખેંચે છે. જીવનમાં નવી જ આશાનો સંચાર થતો અનુભવે છે.

યુવાનો પ્રત્યે માતાપિતાની ફરજ

શાસ્ત્રીજી

એ પ્રિય 'દેવના 'આધ્યાત્મિક કેડી'માં પ્રગટ થયેલા 'માતા પિતા ઈશ્વર સમાન છે'ને લેખ વાંચી કદાચ કોઈ કોઈ યુવાન ભાઈ-બહેનોને તેમના માતા-પિતા કે વડીલો અંગે ફરિયાદ કરવાનું મન થયું હશે, કે કદાચ એ લેખ વાંચી કોઈ ભાઈ બહેન મનોમન નારાજ પણ થયા હશે. પણ મારા યુવાન ભાઈબહેનોને જણાવતાં મને આનન્દ થાય છે કે આજે આ લેખ દ્વારા હું તમારી પણ પડખે આવી ગિભો છું. મારી સ્વકીય પ્રેરણા અનુસાર, સમાજમાં-આપણા ઘણાં કુટુંબોમાં યુવાનોને જે અન્યાય થાય છે અને જીવનના આનન્દ-સુખ માણી શકતાં નથી તેને હું વાચ્યા આપવા તત્પર થયો છું.

જો કે આજ દિન સુધી મારી વ્યક્તિગત મુલાકાત દરમ્યાન પોતાના માતા-પિતા વિરુદ્ધ કોઈ યુવાન ભાઈ-બહેને મારી આગળ ફરિયાદ કરી નથી કે કોઈ સમસ્યા રજૂ કરી નથી, તેમ છતાં યુવાનોના પક્ષે પણ તેમની સમસ્યાઓ રજૂ કરવાનું મેં મુનાસિમ માન્યું છે.

આપણા સમાજનાં ઘણાં કુટુંબોમાં યુવાન ભાઈ-બહેનોને પોતીકો અવાજ નથી હોતો. તેમના સ્વમાન, લાગણી અને અરમાનભર્યાં દિલ પર ઘણી વાર જાણ્યે કે અજાણ્યે પ્રહાર કરવામાં આવે છે. તેમની ઉપેક્ષા કરવામાં આવે છે, પરિણામે આશા-અરમાનભર્યાં જીવનમાં કંઈક કરવાના ઉત્સાહ-ઉમંગથી થનગનતાં, જીવાન હૈયાં નન્દવાઈ જાય છે. તે ઘણી વાર માતા-પિતાના પ્રેમથી પ્રેરાઈને કોઈક કાર્ય કરવા તત્પર થતા યુવાનોને અટકાવવામાં આવે છે. તેમની લાગણીનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. પ્રેમ લાગણીથી ગિછગતાં યુવાનોને જ્યારે કહેવામાં આવે છે કે શું તમે કહો તેમ અમારે ચાલવાનું?...આમ કરીને તમે અમને તાપ્તામાં રાખવા માગો છો?...તું શું એમ સમજે છે કે હું બધું તને આપી દઈશ?...આ ને આવા મતલબનાં વિધાનો કહેવામાં આવે છે ત્યારે પ્રેમ, લાગણી, આશા, અરમાન, ઉત્સાહ અને ઉમંગથી થનગનતાં દિલ તૂટી જાય છે, તેમને ખૂબ આઘાત લાગે છે, નિરાશા તેમના માત્ર દિલમાં જ નહિ, સમસ્ત માનસમાં હતાશા ધર કરી જાય છે. યુવાનીકાળના નાના-મોટા આઘાતો, યુવાનોની કરાતી ઉપેક્ષા તેમના જીવનમાં અનેકવિધ વિષમતાઓ ધસડી લાવે છે. એટલું જ નહિ, તેમની કારકિર્દી પર પણ વિપરીત-પ્રતિકૂળ અસરો પાડે છે.

મેં ઘણાં કુટુંબોમાં જોયું છે કે, મા-બાપ-વડીલો પોતાના પુત્ર-પુત્રવધૂઓને લગ્ન બાદ પણ મુક્ત મને હજવા મળવા દેતા નથી. ધરમાં તેઓનું કોઈ સ્થાન નથી હોતું. તેઓની ઇચ્છા-લાગણીઓને ધ્યાનમાં લેવાતાં નથી. પુત્રો-પુત્રવધૂઓ પર ઘણો જબરો ધાક બેસાડવામાં આવે છે. પોતાની કોઈ પણ ચીજ-વસ્તુ લાવવા માટે, બહાર જવા માટે કે અન્ય ગમે તે બાબત પરત્વે માતા-પિતાની સમ્મતિ લેવી પડે છે. માતા-પિતાની કોઈ બાબત પ્રત્યે અનિચ્છા હોય અને તે બાબત બધી રીતે ઉચિત હોય તો પણ તેનો અમલ થઈ શકતો નથી. ધરની વહુઓ પાડપડોશીઓ, સખીઓ સાથે પણ હળીમળી શકે નહિ કે બર્ધ શકે નહિ. ધરમાં આવેલાં મહેમાનો સાથે પણ તેમનો પરિચય નહિ કરાવાય કે પરિચય નહિ કેળવી શકે. ધરની વહુઓ આખો દિવસ એક નોકરડીની જેમ ધરનો ઢસરડો કર્યા કરે, તેના ધાક, દુઃખદર્દની

કોઈને તમા નહિ. સાસુ-નણદ શેઠાણી ઠી જેમ હુકમો ઓડયે રાખે. કઠીક કોઈક આપતે કામનું મોઢું થયું, સમયસર રસોઈ ન બની તો સાસુનો પુણ્યપ્રકોપ પ્રબળવળો જ સમજતે. અને ક્યારેક ત્રાસીને જો વહુ બે શબ્દો કહેવાની હિંમત કરે તો ક્યારેક પિયેર મોકલી દેવાની, પિયરિયાં બંને મહેણા મારવાની કે ક્યારેક વહુને એકાદ થાપટ, તમાચો કે ફૂર માર મારવાની ઘૃષ્ટતા કરતાં સાસુરિયાં અચકાતા નથી. તો ક્યારેક વહુને સળગાવી દેવાની ફૂરતા સુધી પરિસ્થિતિ પહોંચી જાય છે. પોતાની પત્નીને અનહદ પ્રેમ કરતો દીકરો નોકરી-ધંધેથી ઘેર પાછો આવે ત્યારે વહુની વિરુદ્ધ સદાય ફરિયાદ કરાતી રહેવાથી તેઓના દામ્પત્યમાં પણ ખટરાગ પેદા થાય છે. ઘણા દામ્પત્યવિચ્છેદોમાં આવા કલેશ જવાબદાર હોય છે. આ પરિસ્થિતિ ઉચિત નથી.

યુવાનો મને-ક-મને કે બેબેબેબે આ બધું સહી લે છે તે જીવન પસાર કરે છે અને 'સો દિવસ સાસુના તો એક દિવસ વહુનો' કહેવત અનુસાર, પોતે જીવનમાં સ્થિર થતાં જ યુવાનો-દીકરા-વહુઓ માતા-પિતાને ધિક્કારતાં થઈ જાય છે, ઉપેક્ષા કરતા થઈ જાય છે અને ક્યારેક તેમને ધરમંથી કાઢી પણ મૂકે છે. ઘણાં વૃદ્ધોની આખતમાં જોયું છે કે, તેમણે સમગ્ર જીવન દરમિયાન દીકરા-વહુઓની કરેલી ઉપેક્ષાને પરિણામે, તેઓએ તેમના જીવનમાં સર્જેલા ઝંઝાવાતો, વિપત્તિ, વેદનાઓને કારણે તેઓ જીવનની સંધ્યાકાળે અટૂલાં પડી જાય છે. તેમની પાસે રહેવાને ધર નથી હોતું, પૈસા નથી હોતા, ખાવાના સાંસા પડે છે. કારણ જે દીકરા-વહુઓની તેઓએ સતત ઉપેક્ષા કરેલી તેઓ આજે તેમની સામે જોવા પણ તાપર નથી. તો વળી પોતાની ફરજની રૂએ દીકરાઓ તેમને અલગ ધર વસાવી આપે, પૈસા આપે પણ વૃદ્ધ કાયા ખીજું શું કરી શકે? આમ અસહાય વૃદ્ધત્વ માટે ધણીવાર વ્યક્તિ પોતે જ જવાબદાર હોય છે.

માતા-પિતાએ પોતાનાં યુવાન છોકરા-છોકરીઓનાં, પુત્રવધૂઓનાં આશા-અરમાનોનો ખ્યાલ અવશ્ય કરવો જોઈએ. તેમને પૂરી સ્વતંત્રતા હોવી જોઈએ. માતા-પિતા તરફથી યુવાનોને માર્ગદર્શન જરૂર મળવું જોઈએ. એટલું જ નહિ, તેમનાં તમામ કાર્યોમાં મા-આપોએ ઉત્સાહ અને રસ દાખવવાં જોઈએ. યુવાનોને મા-આપ તરફથી સમ્પૂર્ણપણે પ્રેમ, વાત્સલ્ય, હાંક, સહાનુભૂતિ મળવાં જોઈએ. એટલું જ નહિ, તેમના જીવનની સમસ્યાઓને સુલઝાવવામાં પણ રસ લેવો જોઈએ. તેમની સમસ્યાઓને સુલઝાવવાની કોશિષ પણ કરવી જોઈએ. મા-આપની એ ફરજ છે. મા-આપનો પ્રેમ પણ નિઃસ્વાર્થ જ હોવો જોઈએ.

યુવાનો પ્રત્યે મા-આપોએ વડીલોએ ખૂબ જ નિખાલસ ને પ્રેમાળ વર્તાવ રાખવો જોઈએ, જેથી પોતાની કોઈ પણ અંગત આખત કોઈ યુવાન પોતાના માતા-પિતાથી છાની નહિ રાખે. યુવાનો પ્રત્યે નિયંત્રણ જરૂર હોવું જોઈએ પણ એ નિયંત્રણ એવું ફૂર અને જડખેસલાક ન હોવું જોઈએ જેથી માતા-પિતાના ધાકથી તેનું જીવન જ ઠીંબરાઈ જાય. મા-આપનો ધાક એવો ન હોવો જોઈએ કે યુવાનો પોતાની સમસ્યાઓ રજૂ ન કરી શકે. દરેક મા-આપ કે વડીલો-યુવાનો માટે ધરમાં જ એવું વાતાવરણ જમાવે કે પ્રેમ, હાંક, વાત્સલ્ય, સહાનુભૂતિ ને આત્મીયતાની શોધમાં તે બહાર જાય, તેમ કરવા જતાં જીવનમાં એક નવી જ સમસ્યા સર્જાય ને માતા-પિતાના પ્રેમ-વાત્સલ્ય-હાંકના અભાવે તેનું જીવન વિનાશની બર્તામાં ધકેલાઈ જાય. આવું ધણી વાર બને છે.

સન્તાનોના ઉછેરની, તેને શિક્ષણ આપવાની, સંસ્કારી બનાવવાની, જીવનમાં સ્થિર કરવાની જવાબદારી દરેક મા-આપની છે, દરેક મા-આપે એ ફરજ અદા કરવી જ રહી. પરંતુ સન્તાનો પર પોતાના

૩૬-પરંપરાગત ખ્યાલો ઠોકરી એસાડવાનો આગ્રહ ન રાખવો જોઈ એ એવા આગ્રહો રાખવાથી જ સંઘર્ષ થાય છે. એ પેઢીઓ વચ્ચે અન્તર તો રહેવાનું જ છે.

યુવાનોએ પણ પોતાના માતા-પિતાની રહેણીકરણી, સંસ્કાર, પ્રતિષ્ઠા, સામાજિક મોબ્બો, ઇજ્જતનો આદર કરતાં શીખવું જોઈએ. માતા-પિતાના ૩૬-પરંપરાગત ખ્યાલો ગળે ઊતરતા હોય તો એનું આવરણ કરવું, ન ઊતરતા હોય તો એનો સ્વીકાર યુવાનો ભલે ન કરે, પણ પોતાનું વલણ-વર્તન એવું રાખે જેથી મા-આપની લાગણીને હાનિ ન પહોંચે. જે આગત પ્રયે યુવાનો માતા-પિતા સાથે સમ્મત ન હોય તે વાતનું આવરણ તેમની સમક્ષ ન કરવું જોઈએ, જેનાથી તેમની લાગણી દુભાય.

સન્તાનોને તેમના જીવનમાં સ્થિર કર્યા પછી માતા-પિતા પોતાના વાનપ્રસ્થાશ્રમનો ખ્યાલ કરે. પોતાનો કાર્યભાર સન્તાનોને સોંપી, તેમની જવાબદારી-કર્તવ્યપાલનનું ભાન કરાવી, પૌત્ર-પૌત્રીઓ સાથે નિર્દોષ આનન્દ કરતાં કરતાં પ્રભુપરાયણ જીવન વ્યતીત કરવાનું પસંદ કરે, જેથી નવી પેઢી-પૌત્ર-પૌત્રીઓ પર પણ તેના સંસ્કાર પડે, ધરમાં આધ્યાત્મિક વાતાવરણ રચાય, પ્રભુભક્તિમાં ચિત્તને લીન રાખવાથી સન્તાનોની આગતમાં, તેમના કાર્યમાં ઉખલરૂપ નહિ થવાથી યુવાનોની સ્વતંત્રતા પર કાપ નહિ મુકાય. એથી યુવાનો અને વડીલો બન્નેનું ગૌરવ-સન્માન થશે. કુટુંબ-કલેશ થશે નહિ ને જીવનનો સાચો આનન્દ માણી શકાશે.

તેમ છતાં યુવાનો માતા-પિતાને નહિ વિસરે, તેમના દિલને નહિ દુખવે અને માતા-પિતા પોતાની ફરજ નહિ ચૂકે. પોતાના વાતસલ્યથી સન્તાનોને વંચિત નહિ રાખે એવી 'આધ્યાત્મિક કેડી'ના તમામ વાચકોને મારી નમ્ર વિનંતી છે.

દીકરાના ચારેલા પૈસા બાપે પાછા આપ્યા

એક રવિવારે એક ભાઈ મારી મુલાકાતે આવ્યા. તેઓ દેખાવ પરથી કોઈ ખાનદાન ઘરના નખીરા લાગતા હતા. એક વેપારીમાં હોય તેવી નમ્રતા એમની વાણીમાં વર્તાતી હતી. મને કહે, મારે આપની મદદની જરૂર છે. મારે માથે એક મોટું ધર્મસંકટ આવી પડ્યું છે. એમાંથી આપ જ મને ઊગારી શકો તેમ છે. તેના અહેસા પર ચિંતાની છાયા ઢળેલી હતી. એના મનની ખિન્નતા એની આંખોમાં ઊભરાઈ આવતી હતી. સહાનુભૂતિથી મેં કહ્યું: 'તમે તમારી વાત પૂરી કરો. મા ગાયત્રીની કૃપાથી બધું ધરખર થઈ જશે. પહેલાં નિશ્ચિત જીવે બધી વાત કરો.'

તેમણે પોતાની કથની રજૂ કરતાં કહ્યું: 'મારું નામ મહેશ છે. અમારો મોટો સ્ટોર્સ છે. ભાગીદારીમાં ધંધો ખૂબ સારો ચાલે છે. એમાં અમે ત્રણ ભાગીદાર છીએ. અમે ત્રણે કુટુંબીઓ જ છીએ. અમારા સ્ટોરની રોજની આવક અઢીથી ત્રણ હજાર જેટલી છે. નાણાંકીય લેવડદેવડ હું કરું છું. કેશ પણ સાંજે દુકાન વધાવ્યા પછી હું જ ઘરે લઈ જઈ છું. તિજોરીમાં પણ હું મારે હાથે જ મૂકું છું. છેલ્લા એક મહિનાથી મારે માથે આકત ઊતરી છે. છેલ્લા મહિનાથી રાત્રે મૂકેલી કેશમાંથી અમુક રકમ ઝોળી થતી જાય છે. સવારે કેશ મેળવું છું ત્યારે રોજ જ રકમ તૂટે છે. આખા મહિનાની આ એકધારી ઘટથી હું આકતમાં મુકાઈ ગયો છું. પૈસાની લેવડદેવડ મારે હસ્તક છે એટલે આજ આવે તો મારે માથે જ આવે.'

વળી એક બીજી તકલીફ પણ છે. મેં અમારા કુટુંબની મરજી વિરુદ્ધ પરન્યાતમાં લગ્ન કર્યાં છે. એટલે કુટુંબીઓના જીવ મારા પ્રત્યે આમે ય ઊંચા છે, તેમાં આ કેશ ઘટવાનો અનાવ બનતાં તેઓ ખૂબ જ નારાજ છે. ઘટતી રકમ રોજ મારે ખાતે ઉધારવામાં આવે છે પણ રકમ ઘટવાને કારણે મારી તેમ જ મારી પત્ની બન્નેની કુટુંબમાં ભારે નાલેશી થાય છે. અમારે માથે ઉડાઉપણાનું આજ આવે છે. હવે ખરેખર તો આ બાબતમાં હું સાવ નિર્દોષ છું. મારી પત્ની પણ આ અંગે તદ્દન અજાણ છે, મને એની ખાનદાની ઉપર દૃઢ શ્રદ્ધા છે. આ તકલીફનો ભેદ ઉકેલવા હું ઘણી જગાએ ફર્યાદ, પણ કોઈ રસ્તો જડતો નથી, મૂંઝવણનો કોઈ માર્ગ મળતો નથી. મારી ઉપરનો વહેમ દિવસે દિવસે દૃઢ થતો જાય છે.' આટલું કહેતાં એ ભાઈની આંખો અશ્રુઓથી છલકાઈ ઊઠી.

મેં તેને કહ્યું: 'ભાઈ, મા ગાયત્રીની કૃપા અપાર છે. તમે એવું જ શરણું શોધો. રોજ સવારે શૌચ કર્મથી પરવારી, સ્વસ્થ થઈ, શાંત જગાએ જેસી મા ગાયત્રીની ઝોળામાં ઝોળી ત્રણ માળા કરવાનું રાખો. હું પણ તમારી ઉપાધિ દૂર થાય તે માટે માતાજીને પ્રાર્થના કરીશ અને મને જે માતાજી કોઈ સંકેત આપશે તો તેની તમને જાણ કરીશ. પણ સંકેતનું તો એવું છે કે તે ક્યારે મળે તે નક્કી નહિ. તમે મને ફરી અકવાડિયા પછી મળજો અને ત્યાં સુધી નિયમિત રીતે માળા કરવાનું ચાલુ રાખજો. તમારી બધી ચિંતા હવે અહીં જ મૂકીને જાઓ.'

પણ તેઓ તો બીજે જ દિવસે પાછા આવ્યા. રૂપિયા તો આજે પણ ઝોળા થયા હતા! તેમણે સતત સાત દિવસ મારી મુલાકાત લઈને એક જ રિપોર્ટ આપ્યો કે રૂપિયા આજે પણ ઘટ્યા છે. હું

તેમની વાત શાંતિથી સંભળતો અને કહેતો, 'માળા કરવાનું ચૂકશો નહિ. માતાજી અવશ્ય તમારા ઉપર કૃપા કરશે અને એક દિવસ રૂપિયા ચોરાતા અંધ થઈ જશે.'

અરાબર સાતમે દિવસે સવારે હું મા ગાયત્રીના ધ્યાનમાં લીન હતો ત્યારે મારી અન્ધ આંખો સામે ટેલિવિઝન શરૂ થયું. સળંગ દર્શનોની એક આખી હારમાળા ચાલુ થઈ ગઈ હતી. એક વ્યક્તિ ખાનુના કપાટમાંથી ચાવીઓનો ઝૂમખો લે છે. એમાંની એક ચાવીથી તિજેરી ઉઘાડે છે. અંદરનું કૌશલ્યોક્ષ ખોલી પૈસા ઉપાડે છે. પછી પાછું અધું અરાબર અંધ કરીને ચાવીઓ હતી ત્યાં મૂકી દે છે. પૈસા કફનીના ખિરસામાં મૂકી એ વ્યક્તિ પલંગ પર સૂઈ જાય છે. દેખાવે જૈદ આ વ્યક્તિ ઉંમરલાયક છે. આંખો મીંચી એ પલંગમાં ઊંઘે છે... અને દર્શ્ય પૂરું થાય છે.

આ દર્શ્યની વિગતો મેં મારી ડાયરીમાં નોંધી લીધી.

ખીજે દિવસે મહેશભાઈ આવ્યા ત્યારે મેં તેમને પ્રશ્ન કર્યો, 'તમારા ધરમાં વયોવૃદ્ધ માણસ કોઈ છે?'

'કેમ? છે ને! મારા પિતાજી જ છે.'

'એ સિવાય ધરમાં કોઈ વૃદ્ધ પુરુષ નથી, કોઈ નોકર ચાકર?'

'ના, કોઈ નથી.'

'તમારા પિતાજી શું કરે છે?'

'નિવૃત્ત જીવન ગાળે છે.'

'ખિમાર છે?'

'ના, ખિમાર તો ખાસ નથી, પણ હવે તદ્દન આરામ પર જ છે.'

હું ચૂપ થઈ ગયો. મહેશે મને પૂછ્યું, 'કેમ આપે મારા પિતાજી વિશે પૂછપરછ કરી?'

હતાં હું તો ચૂપ જ રહ્યો. એણે ફરી કહ્યું, 'કંઈ કહેવા જેવું હોય તો કહો. સંકોચ રાખશો નહિ.'

'ભાઈ, ખોટું ન લગાડશો, પણ કેટલીક ન ગમે તેવી વાત મારે તમને કહેવી પડશે. અને પછી મેં ધ્યાન દરમિયાન જોયેલ દર્શ્યની વિગતો મહેશને કહી સંભળાવી. મેં કહ્યું, 'ભાઈ, વાત ધણી નાનુક છે. ખૂમ સિદ્ધથી કામ લેજો. પહેલું કામ તો એ કરો કે તિજેરીની ચાવી જ્યાં મૂકા છે ત્યાં મૂકવાને બદલે આજથી તમારી પાસે જ રાખો.'

મહેશ ખિન્ન વદને વિદાય થયો. પણ તેણે મારી સૂચનાનો પૂરો અમલ કર્યો. એણે ચાવી ખિલકુલ રેદી મૂકી નહિ. અને પૈસા ગુમ થતાં સાવ અંધ થઈ ગયા. ચારેક દિવસ આમ વિત્યા પછી એક દિવસ સવારે મહેશના પિતાએ એને તિજેરીની ચાવીઓ માટે પૂછ્યું. હવે મહેશની ધીરજ રહે તેમ નહોતું. એણે શક્ય તેટલો સંયમ જાળવી મેં કહેલી તમામ હકીકત સવિસ્તર કહી. વૃદ્ધ આપનું હૈયું પીગળી ગયું. તેમણે કબૂલ કર્યું કે પૈસા તેઓ પોતે જ લેતા હતા. તેમણે એમ પણ કહ્યું કે એ પૈસા જુદા મૂકી રાખ્યા છે. એમાંની એક પાઈ પણ વાપરી નથી. તારા એ પૈસા તને આજે પરત કરી દઈ છું અને એમણે એ રકમ મહેશને પરત કરી દીધી.

મહેશે જ્યારે મને આ વાત કરી ત્યારે હું મનોમન માને વંદી રહ્યો.

સાં જ ઢળતી હતી. વાતાવરણમાં ધીમે ધીમે તાપ ઝોજો થઈ ઠંડક પ્રવેશતી જતી હતી. ગાયત્રી શક્તિ પ્રદાનની સારવાર માટે આવેલા માણસોએ વિદાય લીધી અને ખીજા બે માણસો આવ્યા. તેમના પહેરવેશ અને દેખાવ પરથી તેઓ ઓફિસરો જેવા લાગતા હતા. તેમને આવકાર આપી મેં તેઓની પૃચ્છા કરી. તેમણે જણાવ્યું કે, 'અમે બંને સ્ટેટ બેન્ક ઓફ ઇન્ડિયામાં સર્વિસ કરીએ છીએ.

'બોલો કેમ આવવું થયું?' એવો પ્રશ્ન મેં પૂછ્યો ત્યારે એમણે કહ્યું, 'માતાજીના આશીર્વાદ લેવા આવ્યા છીએ.'

મેં કહ્યું : 'માને યાદ કરો. એના આશીર્વાદ તો સતત આપણી ઉપર વરસતા જ રહે છે. પણ વરસતા વરસાદમાં આપણે જેમ પક્ષળતાં બચવા ફાંફાં મારીએ છીએ તેમ આપણે આપણી દુન્યવી ચાલાકીઓને કારણે એ આશીર્વાદથી આઘા ને આઘા રહીએ છીએ ને માની કૃપાથી કોરા રહીએ છીએ.'

સાચું પ્રાર્થનાનો સમય થવા આવ્યો હતો એટલે મેં ઊઠવાનો ઈરાદો પ્રગટ કર્યો. પેલા બંને ભાઈઓ પણ ઊઠ્યા તો ખરા, પણ બહાર નીકળવાનો તેમનો ઈરાદો ન હોય તેમ ઊભા રહ્યા અને પછી એક જણે ખીજામાંથી એક કાગળ કાઢી મારી સામે ધર્યો. કાગળ લાંબો હતો પણ તેનો ટૂંકમાર કંઈક આવો હતો :

ઉત્તર ગુજરાતમાં આવેલા સિદ્ધપુર નગરમાં એક મંદિરમાંથી ભગવાનની મૂર્તિ પર પહેરાવેલો હાર કોઈ લઈ ગયું છે. ધણી તપાસ કરી પણ હાર મળતો નથી અને તેથી આપની પાસે આવ્યા છીએ.

મેં ફરી મારી બેઠક લીધી અને બંને ભાઈઓને બધી વિગતો પૂછી. હાર ચોરીની વાત કરતાં પેલા અધિકારીએ એક ખીજી વાત કરી. એણે કહ્યું, 'અમારા સિદ્ધપુરમાં એક નદી આવેલી છે. નદીના બીજે કાંઠે ગામની સામેના છેડે એક મહારાજ વર્ષોથી બેઠા છે. તે મોટા સિદ્ધપુરુષ છે. અત્યારે તેમની ઉંમર ૯૪ વર્ષની છે. તેમના દર્શને આમ બનતા તો ઠીક પણ મોટા મોટા મહાત્માઓ પણ આવે છે. તેમનું નામ દેવશંકર મહારાજ છે. હું તેમને મારા ગુરુ માનું છું. આ હાર ચોરાયો ત્યારે માર્ગદર્શન મેળવવા હું તેમને મળ્યો હતો. તેમની આરાધી જ હું આપની પાસે આવ્યો છું. માટે આપ અમને કંઈ રસ્તો દેખાડો.'

મેં કહ્યું : 'ભાઈ હું તો સામાન્ય માનવી છું, પરંતુ જે મા ગાયત્રી મને આ બાબતે કંઈ સંકેત આપશે તો હું બરૂર તમને જણાવીશ. પરંતુ સંકેત ક્યારે આવે તે કહી શકાય નહિ. તમે મને એક અઠવાડિયા પછી મળવાનું રાખો. ત્યાં સુધીમાં માતાજી કરી અણસાર આપશે તો તમારું કામ ચરણ બનશે બાકી તો જેવી માની મરજી !'

તેઓ બંને વિદાય થયા. એ વાતને ચાર દિવસ વીતી ગયા. બરાબર પાંચમા દિવસે રાત્રે મને સ્વપ્ન આવ્યું. સ્વપ્નનું દરશ આવું હતું :

મા ગાયત્રી પ્રસન્ન વદને ઊભાં છે. એક ઉજ્જવળ સ્મિતમાંથી ફૂટતી કિરણાવલિ આખા ચે પરિવેશને અજવાળી રહી છે. બાજુમાં જ તદ્દન જૈફ વયના કુરુણાર્દ્ર મુખલાવથી દેવશંકર મહારાજ ઊભા છે. તે બંનેની સામે નમસ્કાર કરી હું ઊભો છું. વાતાવરણ શાંત અને સ્તબ્ધ છે. છતાં કોઈક અદરશ

ચેતનજરો સડસડાટ વહી રહ્યો છે. કોઈક અલૌકિક આનન્દની પરિસીમાએ પહોંચાડતું આ દશ્ય ખૂબ જ થોડી વાર ટકે છે. એકાએક મા ગાયત્રી અદશ્ય થઈ જાય છે. હવે વાતાવરણમાં કોઈ દિવ્ય સૌરભ પ્રગટી છે. કદી અનુભવી ન હોય એવી વિરલ સુરભિ વાતાવરણને મધમધાતી રહી છે. પણ આ મધમધાટમાં ઉત્તેજના નથી, કોઈ અજ્ઞની શાતા છે. હું અને દેવશંકરજી મહારાજ એકમેકની સન્મુખ ઊભા છીએ. મને દેવશંકરજી પોતાની ઓળખાણ આપે છે. અને પછી રહસ્યમય સ્મિત કરતાં કહે છે, 'સ્ટેટ એન્કના અધિકારીને મેં જ તમારી પાસે મોકલ્યા હતા. તમે તેમને સૂચના કરી છે તેથી હવે એ ફરી તમારી પાસે આવશે ને ત્યારે તમારે એમને કહેવાનું કે જે ચીજ ગઈ છે તે હવે પાછી મળી શકે તેમ નથી...'

'પણ આપની મારી પાસે 'ના' નો સંદેશો કહેવડાવશો? આપ પોતે જ એમને...'

'આ વાત તમારે જ એમને કહેવાની છે-!'

નાના બાળકને પટાવતા હોય તેવું મીઠું તો ય કંઈક અકળ એવું સ્મિત કરી દેવશંકર મહારાજે મને કામળ સાદે આદેશ આપ્યો. એ લાડલયાં સ્વરની મોહિની આગળ કશું જ બોલવા દે તેમ નહોતી. આમ કરવાનું કારણ શું છે તે પૂછું તે પહેલાં જ સ્વપ્નનું દશ્ય પૂરું થઈ ગયું.

મારી આંખો ઊધડી ગઈ. ઈશ્વરના અકળ સંસારની લીલા પર અને મહાત્માઓની અગમ્ય આચારસંહિતા પર કૌતુક અનુભવતો હું પથારીમાંથી ઊભો થયો. મા ગાયત્રીને વન્દન કરી મહારાજને મનોમન નમસ્કાર કરી સ્વપ્નની તમામ વિગતો સવિસ્તર લખી લીધી.

અકચાડિયાની મહેતલ પૂરી થતાં સ્ટેટ એન્ક ઓફ ઇન્ડિયાના પેલા અધિકારીઓ મારી પાસે આવી પહોંચ્યા. મેં તેમને સ્વપ્નની વાત કહી સંભળાવી. મને મળેલા આદેશ મુજબ મેં તેઓને જણાવ્યું કે ગુમ થયેલી ચીજ ફરી મળવાની શક્યતા નથી. તે સંભળીને તેઓ એકદમ સ્તબ્ધ થઈ ગયા અને કહે કે 'પણ મહારાજે આ વાત આપની મારફતે કેમ કહેવડાવી હશે?'

'એ તો મારે માટે પણ એક રહસ્ય જ છે.' મેં કહ્યું.

'પણ જે વાત તેઓ એમને મોઢામોઢ કરી શકે તેમ હતા તે તેમણે સ્વપ્નમાં કહી શાથી?'

મેં કહ્યું. 'જુઓ, સિદ્ધપુરોષીની ગતિ અકળ છે. આજે વીસમી સદીમાં પણ ભારતની ઘરતી પર આવા કેટલાયે સિદ્ધપુરોષી, મહાત્માઓ અને ઋષિમુનિઓ વસે છે. જેમની ગહન ગતિ સામાન્ય સંસારી જીવથી સાવ નિરાળી છે, તેમની શક્તિ અહ્ભુત છે. તેઓ દૂર રહે રહે સંકેતો અને સંદેશો મોકલી શકે છે. તેમને સ્થૂળ ટેલિફોનની જરૂર નથી. પણ આવા મહાન આત્માઓને એમની પોતાની આગવી જીવનરીતિ હોય છે. નિજનન્દમાં મસ્ત રહેતા આ મહાત્માઓનાં કાર્યોને દુન્યવી ચેષ્ટાઓને ત્રાજવે મૂલવવામાં ભારે થાપ ખાઈ જવાય છે. તમે હવે ચિંતા છોડી દઈ, મા ગાયત્રીની ઇચ્છા અને મહારાજનો આદેશ માથે ચડાવો.'

બંનેએ વિદાય લીધી ત્યારે મેં કહ્યું: 'તમે સિદ્ધપુર જાઓ ત્યારે મહારાજને મારા પ્રણામ પાઠવશો.'

'પણ તમે પાઠવતાં જ એ પહોંચી ગયા નહિ હોય?' પેલા અમરાક અધિકારીએ હસતાં હસતાં કહ્યું.

યોગબ્રહ્મ આત્માના પુનર્જન્મની વાત

સાં જનો સમય હતો. સૂર્યનારાયણ ધીમે ધીમે અસ્તાચળ ભણી ગતિ કરી રહ્યા હતા. હું મારા નિવાસમાં મારા ખંડમાં બેઠો હતો. અચાનક આરણ્યની કોલબેસ રણુચ્છી ઊઠી. કોણ હશે? મારા મનમાં પ્રશ્ન ઊઠ્યો. થોડાક મુલાકાતીઓએ તો હમણાં જ વિદાય લઈ લીધી હતી. કેટલાકને શારીરિક વ્યાધિ હતો તો કેટલાકને માનસિક ઉપાધિ હતી. નવાગન્ટુક કોણ હશે ને એને શી તકલીફ હશે એમ વિચારી મેં આરણ્યે કોણ છે તે જોવાની ધરનાને સૂચના આપી.

સમાચાર આગ્યા કે એક વૃદ્ધ સજ્જન અને એમની સાથે એક ભાઈ છે. તેઓને ખેસાડયા. માને પ્રણામ કરી, આગન્ટુક વૃદ્ધને મળવા હું બહાર ગયો. તેઓની સામે બેસી મેં પ્રશ્ન કર્યો, 'બોલો મુરખખી, કેમ આવવું થયું?'

વૃદ્ધે કહ્યું: 'અમારા એક છોકરાને લકવો થયો છે, એની આપની પાસે સારવાર માટે લાવવો છે.'

'મુરખખી, હું જે ગાયત્રી શક્તિ પ્રદાનની સારવાર આપું છું તે માટે તો સપ્ટેમ્બર સુધી જરિયાતવાળાઓને સમય આપી દીધો છે. માટે આપ મને ઓકટોપરમાં મળવાનું રાખો.'

વૃદ્ધનું મોં સહેજ અંખવાયું તો ખડું, પણ એ ઘેર્યાવાન માણસે મનને વાળી લેતાં કહ્યું, 'છેલ્લાં પંદર વર્ષથી રાહ જોઈએ છીએ, ખીજા જ મહિના વધારે!'

તેમની વાણીમાં રહેલી વેદનાથી મને પણ દુઃખ થયું, પણ હું પણ શું કરું? સમયને મર્યાદા છે. રોજ અમુકથી વધુ વ્યક્તિઓને સારવર આપવાનું શક્ય નથી; એટલે કમ તો નક્કી કરવો જ પડે. તેથી નાછૂટકે પેલા વૃદ્ધને વિદાય આપતાં કહ્યું, 'આપના છોકરાને ઓકટોપરના પહેલા અકવાડિયામાં જ સારવાર માટે બોલાવી લઈશ. વચ્ચે આ ભાઈ એકવાર મને મળી જાય તેવું કરશો.'

આ વાતને લગલગ પાંચેક દિવસ વીત્યા હશે. એક વહેલી સવારે માતાજીની પૂજામાં લીન હતો ત્યાં મારાં ખંધ નેત્રો સામે મા ગાયત્રીનો સંકેત શરૂ થયો; લકવાનો ભોગ અનેલ રાજેન્દ્ર નામનો આ પંદર વર્ષનો કિશોર એક યોગબ્રહ્મ આત્મા છે. હરદ્વારના વાસી એક યોગી આજથી દોઢેક દાયકા પૂર્વે અમદાવાદ આવેલા, ત્યારે હાલ જે રાજેન્દ્રના પિતા છે તે શેઠિયાને ત્યાં સદાવ્રત ચાલે. સદાવ્રતમાં બોજન લેવા આવેલા યોગીરાજના મનમાં શેઠિયાની ભૌતિક સુખ સાલખી જોઈ ધડીક મોહ ઉત્પન્ન થયો.

અમદાવાદથી પાછા ફરતાં એ યોગીને હરદ્વાર જતાં વચ્ચે અકસ્માત નડ્યો અને તેમનું મૃત્યુ થયું. મરતી વખતે મનમાં રહી ગયેલી ભૌતિક સુખની વાસનાને કારણે એ યોગીનો અહીં રાજેન્દ્ર રૂપે જન્મ થયો છે. તે ભૌતિક સુખસાલખીની વચ્ચે રહે છે, પણ અસલ યોગીના સંસ્કાર એટલે વિધાતાએ એને દુન્યવી કાર્યોની મનાઈ ફરમાવી છે. શરીરે અપંગ એ યોગાત્માની મૃત્યુ પછી સુક્રિત છે. એનો મોક્ષ સુનિશ્ચિત છે. તારે એનાં દર્શન કરવા જવું...'

માતાજીનો સંકેત પૂરો થયો. પૂજામાંથી ઊઠ્યા બાદ મેં માતાજીના સંકેતની વિગતો નોંધી લીધી. રાજેન્દ્રના પિતાનો સમ્પર્ક સાધી એમને ત્યાં જવાની મેં ઇચ્છા જણાવી. તેમણે સામેથી મને તેડી જવાની વ્યવસ્થા કરી. મુકરર સમયે હું મારા કુટુંબ સાથે રાજેન્દ્રને ત્યાં ગયો.

મેં સૌ પ્રથમ યોગબ્રહ્મ આત્માને વન્દન કર્યાં. ફૂલહાર કરી એમનું અભિવાદન કર્યું તેથી સૌ અચરજ પામ્યા. કારણ તેઓને તો આ રહસ્યની જાણ જ નહોતી. રાજેન્દ્રનાં કુટુંબીઓ અવાચક ચર્ચ

ગયા, તેથી તેઓના મનનું સમાધાન સાધતાં મેં યોગબ્રહ્મ રાજેન્દ્રની કથની કહી ત્યારે સૌ કુટુંબીજનો મિશ્ર ભાવની અનુભૂતિ કરી રહ્યા.

મારા સૂચનથી સૌએ રાજેન્દ્રને પ્રણામ કર્યા, ત્યારે કોઈ અજ્ઞ અભ્યંતર રાજેન્દ્રના મુખ પર પ્રગટી ઊઠી. વયમાં પન્દરના પશુ મોં પર આઠ વર્ષના બાળકની માસૂમ નિર્દોષતા ધારણ કરતા રાજેન્દ્રને પુનઃ પ્રણામ કરી અમે સૌએ વૃદ્ધ સન્નિવૃત્તિની વિદાય માગી...

ભારતીય સંસ્કૃતિએ માનવજીવનના ચાર પુરુષાર્થો : ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષની વાત કરી છે. આ ચારેયની પ્રાપ્તિ માટે માણસે પોતાના ઈલોલોકના જીવનમાં સતત પુરુષાર્થ કરતા રહેવાનું છે અને આત્માની કમશાઃ ઉન્નતિ સાધતા જર્મ સુખમય, શાંત અને સ્વસ્થ જિંદગીને અન્તે છેલ્લે એ ઘટમાળથી મુક્તિ મેળવવાની છે. પણ મોક્ષ એમ સહજસાધ્ય નથી. મોટા મોટા યોગીઓને પણ અન્તકાળે વાસના અધૂરી રહી જાય તો અવનિ પર જન્મ લઈ અવતરવું પડે છે. માનવી દેહ છોડે ત્યારે એના અન્તકાળે ગીતાપાઠ, રામધૂન અને ભગવદ્ ભજનનું માહાત્મ્ય પણ આ જ કારણે છે. જીવનના અન્તકાળે સમસ્ત અસ્તિત્વના અને એટલા બળથી નિરંતર પોતાના ઈષ્ટમાં લીન અને, રત રહે તે જરૂરી છે. પણ એ માટે તો સમસ્ત જીવન મન, વચન ને કર્મથી પવિત્ર હોવું જોઈએ. જીવનમાં સદા ય પોતાના ઈષ્ટના પૂજા, પાઠ, જપ, ધ્યાન સ્મરણ ચાલુ રહેવાં જોઈએ. જીવનના કોઈ પણ અભાવની પીડા ન રહેવી જોઈએ. તો જીવનના વૈભવ પ્રત્યે પણ લાલસા ન રહેવી જોઈએ. જીવનની તમામ સમૃદ્ધિ પ્રત્યે પણ તટસ્થ ભાવ, નિરપેક્ષતા નિષ્કામ ભાવ કેળવવા જોઈએ. જીવનનો સાચો આનન્દ પ્રભુસ્મરણમાં છે. પ્રભુપ્રાપ્તિ જ શાશ્વત છે બાકી બીજું બધું જ ક્ષણિક નાશવંત છે એવી દૃઢ આત્મપ્રતીતિ જ માનવીને તમામ ભૌતિક વળગણોથી મુક્ત કરી શકે છે. એ આત્મપ્રતીતિના બળે જ જીવન સાથે, અસ્તિત્વ સાથે જડાયેલી વાસનાથી વેગળા બની શકાય છે કે રહી શકાય છે. જો કે એ ખૂબ દુષ્કર છે, પણ એ દિશામાં પ્રયત્નો સતત ને સધન રૂપે થવા જ જોઈએ. અન્યથા જન્મજન્માન્તરની પોતાની જ વાસનાના વમળમાં મનુષ્ય અટવાતો ફસાતો જાય છે. મનુષ્યે એ તરફ આવધ ને સમગ્ર રહેવાનું છે.

દીર્ઘદષ્ટિની પ્રાપ્તિ

આ ધ્યાત્મિક માર્ગે પદાર્પણ કર્યા પછી, ઉપાસનામાં પ્રવૃત્ત થયા પછી જીવનમાં ક્યારેક ક્યારેક ઘણી અકળાવનારી પરિસ્થિતિ પેદા થાય છે કે સંભોગો નિર્માણ થાય છે; તેવે વખતે પણ મનુષ્ય પોતાની શ્રદ્ધાના બળે પોતાના ઈષ્ટ પાસે કે પોતાના ગુરુ પાસે તેની રજૂઆત કરી તેનો ઉકેલ માગે છે. પરમતત્ત્વની અકળ લીલા અનુસાર દરેક વખતે જ મનુષ્યને પોતાની મૂંઝવણોનો માર્ગ-ઉકેલ પ્રાપ્ત થઈ જાય છે એવું બનતું નથી. ક્યારેક ક્યારેક મનુષ્યની સમ્પૂર્ણ શ્રદ્ધાને શરણાગતિ હોવા છતાં પણ તેને તેની અકળાવનારી પરિસ્થિતિમાંથી છૂટવાનો માર્ગ-ઉકેલ પ્રાપ્ત થતો નથી.

આવા સમયમાં મનુષ્યની અકળામણ સ્વાભાવિકપણે જ વધી જાય છે. મનુષ્ય પોતાના ઈષ્ટ સાથે કે ગુરુ સમક્ષ બાળ ભાવે અથવા તો ભક્તિભાવથી ક્યારેક પિતૃત્વ છે. તો ક્યારેક પ્રાર્થના કરે છે, ક્યારેક જીદ પકડે છે તો ક્યારેક ભગવાન પોતાની ઉપેક્ષા કરે છે એવા ભાવથી હતાશા-નિરાશા પણ અનુભવે છે. આ પ્રમાણેની મનુષ્યના-ઉપાસકના ભાવજગતની ગતિવિધિ આવી છે.

શાસ્ત્રીજીનું સ્પષ્ટ મનતબ્ધ છે કે મનુષ્યની-ઉપાસકની ભૌતિક સફળતા-નિષ્ફળતાને આધ્યાત્મિકતા-ઉપાસના સાથે કોઈ સંબંધ નથી. દરેકે પોતે કરેલાં કર્મનાં ફળ તો ભોગવવાં જ પડે છે એટલે નિષ્કામ ભાવે સમ્પૂર્ણ શ્રદ્ધા અને શરણાગતિથી મા-બાળકનો ભાવ કેળવી દરેકે ગાયત્રીની કે પોતાના કોઈ પણ ઈષ્ટની ઉપાસનામાં નિયમિત ને અવિરત પ્રવૃત્ત રહેવું જોઈએ.

જીવનની શારી માઠી તમામ પરિસ્થિતિઓ-સંભોગો સમય જતાં પસાર થાય જ છે. દરેક પરિસ્થિતિ કોઈ ને કોઈ શારી-માઠી ફલશ્રુતિ આપીને જ જાય છે. દરેક પરિસ્થિતિ પાછળ પરમ તત્ત્વનો શુભ સંકેત અવશ્ય રહેલો જ હોય છે. યથાસમયે દરેક પરિસ્થિતિનો કુદરતી રીતે કે મનુષ્યના પોતીકા ભૌતિક-આધ્યાત્મિક પ્રયાસોથી ઉકેલ આવવાનો જ છે, પણ જરૂર છે ધીરજ ને સહનશીલતાની. એટલું જ નહિ, પરમ તત્ત્વના શુભ સંકેતોને ઉકેલવાની-પામવાની દષ્ટિ, સૂઝ, સમજ કેળવવાની જરૂર છે અને અનિવાર્યતા પણ છે; પણ જીવનમાં ચોક્કસ પ્રકારનાં દષ્ટિ ને સૂઝ-સમજ કેળવવા માટે પણ ઘણી બધી સજ્જતા, સ્વસ્થતા, દૃઢ મનોબળ, પ્રાર્થના ને તિતિક્ષા હોવાં જરૂરી છે. મનુષ્ય-ઉપાસક આ પ્રકારનું માનસ કેળવે એ જરૂરી છે પછી જીવનના ગમે તેવા ઝંઝાવાતોથી એ હાલી તો જાય, પણ તેનું જીવન-વૃક્ષ ઝંઝાવાતોથી ધરાશાયી તો નહિ જ થાય.

ભરૂચના શ્રી જગદીશ જોષીનો આવો જ એક પ્રસંગ અત્રે પ્રસ્તુત કર્યો છે, તે તેમના શબ્દોમાં જ જોઈએ :

કોઈ ને કહેવાય નહિ ને સહેવાય નહિ તેવી એક સામાજિક સમસ્યા મારે માટે ઊભી થઈ હતી. હું એકલો જ એનો અનુભવ કરી મનથી બળતો. મહિનાઓ સુધી રાજ ગુરુદેવ ને માતાજીને વિનંતી કરતો, પણ મુશકેલી વધતી જતી હતી. ઘણો સમય વીતી જવાથી એક રાત્રે મેં મારી ધીરજ ગુમાવી દીધી. હું રાજ રાત્રે નિયમ પ્રમાણે માતાજી તથા ગુરુદેવના ફાટાને સ્પર્શ કરી સૂઈ જતો. તે રાત્રે મેં માતાજીને મનોમન કહ્યું, 'હું બાળપણથી આપનો બાળક આપને ભજતો રહું છું, માળા કડું છું, ભક્તિ કડું છું, છતાં અનેક વિનંતીઓ છતાં પણ મારી મુશકેલી દૂર થતી નથી, અહકે વધતી જ જાય

આધ્યાત્મિક કેસી; જુલાઈ, '૬૦]

છે, તો શું આપની શક્તિ ખૂટી ગઈ? કે મારી ભક્તિ ખૂટી ગઈ? કંઈ નહિ, જેવી આપની ઇચ્છા. ગુરુજીને પ્રાર્થના કરી કે તમે અનેકાનાં દુઃખો દૂર કર્યાં તો મારી આટલી સુસ્કેલી દૂર કરવા આપ શક્તિમાન નથી? શું આપ પણ કંઈ કરી શકો તેમ નથી? મારી બંધી જ ભાવભક્તિનો કોઈ અર્થ નથી? કોઈ પરિણામ નથી? આપ તો અત્યારે રિમત કરો છો, પણ હું દુઃખી છું, છતાં તમારી ઇચ્છામાં મારી ઇચ્છા ભેળવી દઉં છું, હું વેડી લઈશ.

તે જ રાત્રે અચાનક આર-સાડાવારે જાગી ગયો. પાણી પીધું. ફરી ગુરુદેવને પ્રણામ કરી પથારીમાં સૂતો. નિદ્રા આવી ગઈ. સ્વપ્ન આવ્યું, જે આ પ્રમાણે હતું :

એક અગોચર યાત્રાધામમાં અમે સહકુટુંબ એક નદીકિનારેથી સામે પાર જવા ઊભા હતા. હું જોતો કે આ કિનારેથી ઊપડેલી હોડીઓ નદીની મધ્યમાં જ વમળમાં ડૂબી જતી. હું હોડીમાં ખેસવાની હિંમત ન કરી શક્યો. અચાનક સામેથી આવતી એક હોડીમાંથી ગુરુદેવ પોતાના પરિવાર સાથે મારી પાસે જ કિનારે ઊતર્યાં. મને જોઈ પૂછ્યું : જગદીશ! તું અહીં ક્યાંથી? તું તારા પરિવારને જવા દે. મને કમ્પની આપ. મારી સાથે ચાલ. હું ગુરુદેવ સાથે એમના વિશ્રામગૃહ પર ગયો. ત્યાં બધા સામાન મૂકી મને ગુરુદેવે પોતાની એક ખોલી ગોગલ્સ કાઢી મને આપતાં કહ્યું, 'લે, હું તારા માટે ખાસ લન્ડનથી લાવ્યો છું. મેં તે સ્વીકારી ઉપરના ખિસ્સામાં મૂક્યા. હું ને ગુરુદેવ ખમરમાં ફરવા નીકળ્યા. રસ્તામાં ચાલતાં ચાલતાં ગુરુદેવને ઊલટી જેવું થયું. મેં કહ્યું, 'આપને ઊલટી જેવું થાય છે?' ગુરુદેવે કહ્યું, 'કેમ મને કંઈ ન થાય? મને પણ દેહની તકલીફ તો થાય જ. આપણે મનુષ્ય દેહ ધારણ કર્યો છે એટલે કંઈ ને કંઈ પીડા તો થવાની જ. ભક્તિ અને દુઃખ એ બેને કોઈ સંબંધ નથી. આપણી ભક્તિ નિષ્કામ ભાવથી ચાલુ જ રહેવી જોઈએ. બધું માતાજીને સોંપી દેવું જોઈએ. પછી મને સલાહ કર્યો, મેં તને ગોગલ્સ આપ્યા તે તેં પહેર્યાં નહિ? મારા ખિસ્સામાંથી તેમણે તે કાઢી મને પહેરાવ્યાં અને કહ્યું. તું મારી દૃષ્ટિથી જો. ગોગલ્સ પહેરતાં જ મને લાગ્યું કે મારા વિચારો ખોટા છે. મારે માતાજીને કોઈ જ ફરિયાદ ન કરવી જોઈએ. આજીવન નિષ્કામ ઉપાસના ચાલુ જ રાખવી જોઈએ. ત્યારથી મેં કદી માતાજીને કોઈ ફરિયાદ નથી કરી.

પૂ. ગુરુદેવે મને દીર્ઘદૃષ્ટિ આપી. ત્યાર બાદ માતાજીના દર્શનની, કૃપાની ઘણી અનુભૂતિઓ થવા લાગી.'

કહેવાનું તાત્પર્ય કે દેહાદિકનાં કર્મનાં બંધનો તો સન્તોને પણ નડે છે. પણ સન્તોની દૃષ્ટિ તમામ પ્રકારે નિર્લેપ અને તટસ્થ હોય છે. તેઓએ જીવનમાં કેળવેલા બલકે આત્મસાત્ કરેલા નિર્લેપ અને તટસ્થ ભાવને કારણે કોઈપણ વિપરીત પરિસ્થિતિની વિષમતાઓ તેઓ અનુભવી શકતા નથી કે તેની અસર તેઓને થતી નથી. ગમે તેવા વિષમ સંજોગોમાં પણ તેઓ આત્માનન્દની મસ્તીમાં મસ્ત રહે છે અને પોતાના સંસારમાં આવતા જીવાત્માઓને આત્માનન્દની પ્રાપ્તિનો માર્ગ ચીંધે છે. એ તરફ ગતિ કરવા-પ્રયાણ કરવા સૂચવે છે.

ગુરુપૂર્ણિમા : પરબ્રહ્મની પ્રાપ્તિનું પર્વ

ગુરુ સાક્ષાત્ પરબ્રહ્મ છે. ગુરુમાં સમ્પૂર્ણ શ્રદ્ધા, વિશ્વાસ
૭ મૂકવાથી તેમની શરણાગતિ સ્વીકારવાથી ગુરુમાં રહેલા
પરબ્રહ્મની પ્રતીતિ થાય છે. ગુરુમાં પરબ્રહ્મની પ્રતીતિ થતાં તેની પ્રાપ્તિ
પણ થાય છે. આ દષ્ટિએ વિચારતાં ગુરુપૂર્ણિમાનું પર્વ પરબ્રહ્મની
પ્રાપ્તિનું પર્વ છે. ગુરુ એ પરબ્રહ્મની પ્રાપ્તિનો માર્ગ છે, જેમના દ્વારા
મનુષ્ય અજ્ઞાનના અન્ધકારમાંથી જ્ઞાનના પ્રકાશમાં પ્રવેશી ગુરુને પરબ્રહ્મ
રૂપે જોવાનો પ્રયત્ન કરે છે, ભેદ શકે છે કે પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

गायत्री-उपासक प. श्री शास्त्री